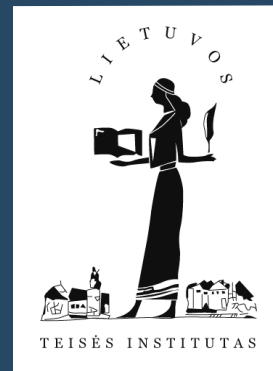

ISSN 2335-8998 (Online)

Teisės e-aktualijos

2014 m. Nr. 1 (4)

„**Teisės e-aktualijos**“, tai Internetinis leidinys, kuriame skelbiami Lietuvos teisės instituto mokslo darbuotojų parengti socialinės plėtros darbai, kurie buvo pateikti valstybės bei savivaldybių institucijoms.

Ankštoji g. 1 A, LT-01109 Vilnius
Tel./faks. (+370 5) 249 75 91
info@teise.org, www.teise.org

ISSN 2335-8998 (Online)

© Lietuvos teisės institutas, 2014

TURINYS

I. DĖL IŠVADŲ PATEIKIMO ĮSTATYMŲ PROJEKTAMS NR. XIIP-1144 IR NR. XIIP-1145	4
II. IŠVADA DĖL BAUDŽIAMOJO KODEKSO PAPILDYMO 182 ¹ STRAIPSNIU ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIIP-1138.....	6
III. IŠVADA DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS PROKURATŪROS ĮSTATYMO 4 STRAIPSNIO 1 DALIES IR 11 STRAPSNIŲ 2 DALIES PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIIP-908	10
IV. MOKSLINĖ IŠVADA DĖL TEISĖ Į RESPUBLIKOS PREZIDENTO VALSTYBINĘ NAŠLIŲ RENTĄ ĮTVIRTINANČIOS IR ŠIOS RENTOS SKYRIMĄ NUMATANČIOS NUOSTATŲ KONSTITUCINGUMO KONSTITUCINĖS JUSTICIJOS BYLOJE NR. 6/2011	12
V. DĖL IŠVADŲ PATEIKIMO ĮSTATYMO PROJEKTUI NR. XIIP-1420.....	19
VI. DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJOS 38 STRAIPSNIO PAPILDYMO IR PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO Nr. XIIP-1217	21
VII. NUOMONĖ DĖL VIEŠOJO SAUGUMO PLĖTROS PROGRAMOS.....	23
VIII. NUOMONĖ DĖL MINIMALAUS GYVENIMO DYDŽIO PAKEITIMO BAZINIŲ BAUSMIŲ IR NUOBAUDŲ DYDŽIU	32

I.

Mindaugas Lankauskas

DĖL IŠVADŲ PATEIKIMO ĮSTATYMŲ PROJEKTAMS NR. XIIP-1144 IR NR. XIIP-1145

1. Dėl įstatymo projekto Nr. XIIP-1144

Projektu siekiama suderinti Lietuvos Respublikos darbo kodekso nuostatas su Tarptautinės Darbo Organizacijos (TDO) Asociacijų laisvės komiteto išvadomis dėl streikų reglamentavimo bei išspręsti praktines kolektyvinių ginčų sprendimo problemas. Juridiniu požiūriu projektas iš esmės vertintinas teigiamai, toliau teikiamos pastabos dėl konkrečių nuostatų.

Projektu siūlomu Darbo kodekso (toliau – DK) papildymu 10¹ straipsniu siekiama nustatyti darbo santykius reglamentuojančių sutarčių aiškinimo pagrindus. Šiuo atveju kyla klausimas ar pirmos straipsnio dalies nuostata nėra perteklinė, nes DK 2 straipsnyje yra apibrėžti „darbo santykių teisinio reguliavimo principai“. Darbo santykius reglamentuojančios sutartys taip pat priklauso teisinio reguliavimo sričiai, todėl turėtų būti ir sudaromos jais vadovaujantis, ir aiškinamos analogiškais pagrindais. Antroje teikiamo straipsnio dalyje siūloma įtvirtinti darbuotojo kaip „silpnosios pusės“ prezumpciją, aiškinant darbo santykius reglamentuojančias sutartis. Manytina, jog atsisakius siūlomo 10¹ straipsnio pirmos dalies kaip perteklinės, aukščiau minėtą prezumpciją tikslingiau yra nustatyti DK 2 straipsnyje, ją įtvirtinant kaip principą. Tiesa, turint omenyje, kad kalbama apie darbo sutarčių aiškinimą, galimas ir kitas būdas – papildyti DK 10 straipsnį „Darbo kodekso normų aiškinimo principai“. Tokiu atveju, atsižvelgiant į galiojančio DK 10¹ straipsnio pavadinimą ir turinį¹, nustatytinas ne tik abejonių dėl darbo santykius reglamentuojančių sutarčių sąlygų aiškinimas darbuotojo naudai, tačiau ir abejonių dėl Kodekso normų aiškinimas darbuotojo naudai.

Projekto autorius siūlo naikinti trečiųjų teismą, o tai sąlygotų atitinkamą apylinkių teismų krūvio padidėjimą. Siūlymas motyvuojamas tuo, kad „<...>trečiųjų teismas nėra efektyvi kolektyvinio ginčo sprendimo priemonė, nes teisėjus samdo ginčo šalys. Vadovaujantis Civilinio kodekso 2 knygos 3 dalies nuostatomis, kiekvienos šalies teisėjas, kaip atstovas, gina jį skyrusios šalies interesus, todėl susitarimas šioje institucijoje neįmanomas. Kadangi Darbo kodeksas trečiųjų teismui nustato alternatyvą – darbo arbitražą, sudaromą prie apylinkės teismo, siūloma panaikinti trečiųjų teismą kaip neefektyvią kolektyvinio ginčo nagrinėjimo instituciją ir pavesti kolektyvinius ginčus nagrinėti darbo arbitražui, kuriame galutinį sprendimą būtų įpareigotas priimti nešališkas teisėjas<...>“. Atkreipiame dėmesį, kad vadovaujantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. rugsėjo 30 d. nutarimu „Dėl darbo arbitražo nuostatų ir trečiųjų teismo nuostatų patvirtinimo“ Nr. 1196 patvirtintų nuostatų 2 punktu darbo arbitražą sudaro apylinkės teismo teisėjas, paskirtas to teismo pirmininko, ir 6 arbitrai, paskirti kolektyvinio darbo ginčo šalių. Atkreiptinas dėmesys, jog šiuo atveju ginčą sprendžiančius

¹ Šiame straipsnyje reglamentuojami DK normų aiškinimo principai.

asmenis (išskyrus teisėją) taip pat skiria ginčo šalys, todėl dėl arbitrų nešališkumo irgi gali kilti šiokių tokių abejonių. Pastebėtina ir tai, jog nėra pateikiama tikslių duomenų dėl realaus trečiųjų teismo veiklos efektyvumo praktikoje (išskyrus pavyzdį apie Ignalinos atominę elektrinę), kuriais būtų galima pagrįsti šios ginčų sprendimo institucijos panaikinimą. Tiesa, profesionalaus teisėjo dalyvavimas ginčą sprendžiant arbitraže garantuoja tai, kad ginčas vienu ar kitu būdu bus išspręstas, taip pat yra galimybė arbitražo sprendimu privalomai įpareigoti darbdavį, atitinkamą valdymo organą ar administracijos pareigūną vykdyti sprendimą nurodyta tvarka ir terminais. Remiantis tuo darytina prielaida, kad trečiųjų teismo panaikinimas galėtų duoti naudos ir paskatinti greitesnę bei efektyvesnę ginčų nagrinėjimą, tačiau aiškinamajame rašte trūksta argumentų, pagrindžiančių šį siūlymą.

Nepritariame Projekto 8 straipsniu teikiamam siūlymui DK 81 straipsnio 4 dalį papildyti konkrečiomis sritimis, kuriose streikai gali būti ribojami. Projekto aiškinamajame rašte šis siūlymas grindžiamas noru „<...>aiškiau reglamentuoti streikų sustabdymo atvejus, perkeltiant iš Darbo kodekso 77 straipsnio 5 dalies į 81 straipsnio 4 dalį visuomenei gyvybiškai svarbias sritis, kuriose teismui būtų leidžiama stabdyti neprasisidėjusių streiką<...>“. Pažymėtina, kad kazuistinio reglamentavimo teisės aktuose turėtų būti vengiama, ir jeigu DK 77 straipsnio 5 dalyje toks reglamentavimas turi prasmę, nes nurodo konkretų įpareigojimą streiko organizatoriams (raštu įspėti darbdavį prieš 14 dienų), tai 81 straipsnio 4 dalyje to įtvirtinti nėra jokio reikalo, kadangi taip apribojama teismo diskrecija konkrečiu atveju nuspręsti, ar kyla grėsmė gyvybiniams visuomenės poreikiams, ar tokios grėsmės nėra, ir tuo pagrindu remiantis spręsti dėl streiko atidėjimo ar stabdymo.

2. Dėl įstatymo projekto Nr. XIIP-1145

Kaip jau buvo minėta aukščiau, kazuistinis sričių, kurių įmonėms galimi streikų apribojimai, išvardinimas kelia tam tikrų abejonių. Taip pat kyla klausimas, kokiais argumentais remiantis Civilinio proceso kodekso (toliau – CPK) 145 straipsnio 1 dalies 13 punktu siūloma įtvirtinti nuostatą, kad streiko atidėjimas ar sustabdymas kaip laikinoji apsaugos priemonė negali būti taikoma kartu su kitomis laikinosiomis apsaugos priemonėmis bei negali būti jomis pakeista. Šiuo atveju atkreiptinas dėmesys į CPK 145 straipsnio 2 dalį, kurioje nustatyta, kad teismas gali taikyti kelias laikinasias apsaugos priemones, kai bendra jų suma nėra iš esmės didesnė už ieškinio sumą. Be to, nė vienos kitos CPK 145 straipsnio 1 dalies nurodytos priemonės atžvilgiu tokie taikymo ribojimai nėra numatyti. Pabrėžtina, jog taip yra varžomi ir teismai, nesuteikiant jiems galimybės taikyti tokias laikinasias apsaugos priemones, kokios teisėjo ar teismo nuomone yra tinkamiausios konkrečios bylos kontekste.

Neaišku kokių pagrindu išimtį siūloma nustatyti ir Projekto 2 straipsniu teikiamu CPK 150 straipsnio 2 dalies pakeitimu, pagal kurį teismui atmetus ieškinį, laikinosios apsaugos priemonės, kurios buvo taikytos, paliekamos iki teismo sprendimo įsiteisėjimo, išskyrus streiko atidėjimo ar sustabdymo laikinąją apsaugos priemonę.

Atsižvelgiant į tai, kad teikiamiems pakeitimams trūksta pagrindimo, Projektui Nr. XIIP-1145 nepritariame ta apimtimi, kuria streiko atidėjimo ar sustabdymo, kaip laikinosios apsaugos priemonės, taikymas yra ribojamas bei kazuistiškai išvardinamos sritys, kurių įmonėms galimi streikų apribojimai.

*Išvada (atsakant į 2014-02-28 raštą Nr. S-2014-1716) pateikta Lietuvos Respublikos Seimo posėdžių sekretoriatui (kopija Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui)
2014-03-18 raštu Nr. 2R-83-(1.9).*

II.

Dr. Skirmantas Bikelis

IŠVADA DĖL BAUDŽIAMOJO KODEKSO PAPILDYMO 182¹ STRAIPSNIU ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIIP-1138

Baudžiamojo kodekso (toliau – BK) papildymo 182¹ straipsniu įstatymo projektu Nr. XIIP-1138 (toliau – Projektas) siūloma nustatyti baudžiamąją atsakomybę už įvairias veikas, kuriomis pažeidžiant nešališkumo sporte principą įtakojami ar tik rengiamasi įtakoti sporto varžybų rezultatus.

Suprasdami, kad nesąžiningumas sporte dėl sporto populiarumo ir išvystytos lažybų bendrovių veiklos gali suteikti labai didelės neteisėtos turtinės naudos, ir tai, kad tokia nesąžininga veikla neretai užsiima nusikalstamos organizuotos grupės, taip pat atsižvelgdami į Europos Parlamento 2013 m. kovo 14 d. rezoliucijoje įtvirtintą rekomendaciją numatyti tokių veikų pavojingumą atitinkančias baudžiamąsias sankcijas, pritariame, kad kai kurios pačios pavojingiausios nesąžiningos įtakos sporto rezultatams („sukčiavimo sporte“) veikos turėtų būti tiriamos teisėsaugos pareigūnų ir turėtų užtraukti baudžiamąją atsakomybę.

Kita vertus, teikiant pasiūlymą įtraukti specialų BK straipsnį, kriminalizuojantį tokias veikas, turi būti 1) aiškiai pagrįsta, kodėl nepakanka esamo baudžiamojo teisinio reguliavimo, 2) turi būti pagrįsta, kad siūlomos nuostatos dera su proporcingumu, baudžiamųjų priemonių kaip kraštutinių (ultima ratio) taikymo, baudžiamosios represijos ekonomiškumo principais, 3) siūlomos nuostatos turi būti nuoseklios ir aiškiai apibrėžtos, nepaliekant plačios erdvės interpretacijoms jas taikant. Visais šiais aspektais Projekto nuostatos kelia didelių abejonių ir kartu kelia abejonių dėl Projekto tikslingumo.

Dėl „sukčiavimo sporte“ santykio su sukčiavimo nusikalstamos veikos sudėtimi

Projekto autorius nepaaiškina, kodėl yra tikslinga numatyti naują sukčiavimo sporte sudėtį, kai neteisėta įtaka sporte yra siekiama turtinės naudos (BK 182¹ straipsnio 2-3 dalys), kodėl tokios veikos negalėtų būti kvalifikuojamos pagal jau galiojantį BK 182 straipsnį, numatantį baudžiamąją atsakomybę už sukčiavimą. Europos Sąjungos valstybėse galima rasti pavyzdžių, kur neteisėtos naudos siekis nesąžiningomis lažybomis sporte yra sėkmingai kvalifikuojamas kaip sukčiavimas (pvz., Vokietijoje)².

Projekte minimų veikų, kurios nėra susijusios su siekiu gauti neteisėtą turtinę naudą, BK 182 straipsnyje numatytos nusikalstamų veikų sudėtys neapima. Bet čia norėtusi atkreipti dėmesį į terminologijos problemą. Projekte šios veikos, mūsų nuomone, nepagrįstai įvardijamos „sukčiavimu“. Sukčiavimas baudžiamojoje teisėje yra turtinio pobūdžio nusikalstama veika. Į baudžiamąją teisę įvedus dar vieną sukčiavimo sampratą neišvengiamai kiltų sąvokų painiava, ir tai apsunkintų nuostatų,

² Vokietijos Federacijos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. gruodžio 15 d. sprendimas byloje Nr. BGH 5 StR 181/06, <http://www.hrr-strafrecht.de/hrr/5/06/5-181-06.php>

susijusių su sukčiavimu, taikymą. Dėl to būtų tiksliau Projekte minimas veikas, kurios nesusijusios su siekiu gauti neteisėtą turtinę naudą, vadinti, pavyzdžiui, „nesąžininga įtaka sporto rezultatams“.

Dėl Projekto siūlomų nuostatų atitikimo proporcingumo ir ultima ratio principams

Projekto nuostatos nėra suderintos su proporcingumo ir baudžiamosios represijos kaip kraštutinės priemonės (*ultima ratio*) principais³. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2003 m. birželio 10 d. nutarime pabrėžė, kad „pagal Konstituciją įstatymų leidėjas baudžiamajame įstatyme nusikalstamomis gali įvardyti tik tas veikas, kurios yra iš tikrųjų pavojingos ir kuriomis daroma didelė žala asmens, visuomenės ir valstybės interesams“⁴. Labai abejotina, ar Projektu siūlomas BK 182¹ straipsnis dera su šiomis nuostatomis. Jis suformuluotas labai plačiai, nenumatant jokių aiškesnių saugiklių (veikos požymių), kurie leistų šį straipsnį taikyti tik už iš tikrųjų pavojingas veikas.

Antai pirmojoje minėto straipsnio dalyje (kaip ir kitose dalyse) yra numatyta atsakomybė už nesąžiningą įtaką **bet kokių sporto varžybų ar rungtynių rezultatui** ar eigai, neišskiriant vaikų, jaunimo, veteranų, mėgėjiškų ar regioninių varžybų. Ar tikrai nesąžininga įtaka rezultatams (ar net rengimasis ją padaryti – siūlymai, pažadas, susitarimai) tokiose varžybose yra tokio pavojingumo lygio, kad būtų verta taikyti baudžiamąją atsakomybę? Manytina, kad ne.

Abejonių dėl suderinamumo su *ultima ratio* principu kelia ir siūlymai kriminalizuoti nesąžiningą įtaką sporte tuomet, kai tai **nesukelia turtinių pasekmių**, o tik pakenkia sporto prestižui, nuvilia sirgalius ir kitus su sportu susijusius asmenis. Pripažįstant, kad sportiniu principu paremtos varžybos turi pozityvios socialinės reikšmės, vis tik atmintina, kad ne kiekvienas socialiai nepageidaujamas reiškinys turėtų būti kontroliuojamas būtent kraštutinėmis baudžiamosiomis teisinėmis priemonėmis. Baudžiamosios priemonės turėtų būti pasitelkiamos tik saugant esminius visuomenės interesus.

Sprendžiant nesąžiningo elgesio sporte problemą, svarbu turėti galvoje Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo išaiškinimą, kad „siekiant užkirsti kelią neteisėtoms veikoms ne visuomet yra tikslinga atitinkamas veikas pripažinti nusikaltimais ir taikyti už jas pačias griežčiausias priemones – kriminalines bausmes; kiekvieną kartą, kai reikia spręsti, pripažinti veiką nusikaltimu ar kitokiu teisės pažeidimu, labai svarbu įvertinti, kokių rezultatų galima pasiekti kitomis, nesusijusiomis su kriminalinių bausmių taikymu priemonėmis, inter alia administracinėmis sankcijomis“⁵. Projekto aiškinamajame rašte minimoje Europos Tarybos rekomendacijoje (toliau – Rekomendacija)⁶ pabrėžiamas svarbus lažybų kontorų ir sporto organizacijų vaidmuo užkertant kelią nesąžiningumui sporte. Tiek šioje Rekomendacijoje, tiek aiškinamajame rašte minimoje Europos Parlamento rezoliucijoje anaipol neteigiama (ir negalėtų būti teigiama), kad turėtų būti kriminalizuoti bet kokie nesąžiningumo sporte atvejai. Valstybė baudžiamosiomis sankcijomis ir itin brangiu teisėsaugos institucijų aparatu turėtų

³ Išsamiai apie šiuos principus rašo prof. O. Fedosiuk: Fedosiuk O. Baudžiamoji atsakomybė kaip kraštutinė priemonė (*ultima ratio*): teorija ir realybė // Jurisprudencija. 2012, 19(2); Fedosiuk O. Baudžiamųjų įstatymų prieš neteisėtas pajamas ir korupciją leidyba: tarp gerų siekių ir legitimumo // Jurisprudencija. 2012, 19(3).

⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. birželio 10 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 45 straipsnio (1998 m. liepos 2 d. redakcija) ir 312 straipsnio 3 dalies (1998 m. vasario 3 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // *Žin.*, 2003, NR. 57-2552. <http://lrkt.lt/dokumentai/2003/n030610.htm>

⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. lapkričio 10 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodekso 163² straipsnio (2002 m. liepos 5 d. redakcija) 5 dalies ir šio straipsnio (2003 m. liepos 4 d. redakcija) 6 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // *Žin.*, 2005, Nr. 134-4819, <http://www.Lrkt.Lt/Dokumentai/2005/N051110.Htm>

⁶ Recommendation CM/Rec(2011)10 of the Committee of Ministers to member states on promotion of the integrity of sport to fight against manipulation of results, notably match-fixing, [https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Rec\(2011\)10&Language=lanEnglish&Ver=original&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Rec(2011)10&Language=lanEnglish&Ver=original&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383)

įsikišti tik esant patiems pavojingiausiems nesąžiningo elgesio sporte atvejams. Kitais atvejais turėtų būti taikomos sporto drausminės priemonės (kurios gali būti ir itin griežtos, apie ką Projekto autorius neužsimena), o prieš su sporto pasauliu tiesiogiai nesusijusius asmenis gali būti taikomos civilinio ar administracinio pobūdžio priemonės.

Sporto federacijos turi ir kitų svertų, kovojant su nesąžiningumu sporte. Esant dideliame nesąžiningumo mastui ir dėl to kilus pavojui dėl tam tikros sporto šakos prestižo, sporto federacija turėtų svarstyti, ar nevertėtų apriboti ar net visiškai uždrausti lažybas dėl jos organizuojamų varžybų rezultatų. Turint galvoje, kad federacijos ir sporto klubai gauna nemažai reklamos pajamų iš lažybų kontorų, jos turėtų kiekvienu atveju spręsti, ar lažybos joms teikia daugiau naudos, ar žalos. Tokia mintis išplaukia ir iš minėtos Rekomendacijos 20 punkto, kuris numato, kad lažybos neturėtų būti leidžiamos be išankstinio sporto renginio organizatoriaus sutikimo.

Labai svariai prie problemos sprendimo galėtų prisidėti ir pačios lažybų bendrovės, tobulindamos nesąžiningų statymų prevencijos priemonės (tai pabrėžia ir minėta Rekomendacija). Manytina, veiksminga priemone galėtų būti tvarka, pagal kurią laimėjimai būtų išmokami praėjus tam tikram laikui nuo varžybų baigties, su sąlyga, kad per šį laikotarpį nepaaiškėjo aplinkybės, keliančios didelių įtarimų dėl galimos nesąžiningos įtakos varžyboms.

Dėl Projekto siūlomų nuostatų atitikimo baudžiamojo įstatymo apibrėžtumo reikalavimui

Projekto autorius siūlo kriminalizuoti *bet kokį* nesąžiningą sporto varžybų rezultatų ar eigos *įtakojimą*. Sporto rezultatų ar eigos įtakojimas yra labai plati sąvoka. Įtakojimas gali būti įvairaus laipsnio – tiek nulemiantis varžybų nugalėtoją, tiek neturintis didesnės reikšmės varžybų baigčiai. Varžybų baigtis taip pat gali būti didesnės ar mažesnės reikšmės (pvz., nieko nebelemiančios varžybos paskutiniame čempionato ture). Siūlomame straipsnyje nėra numatyta jokių požymių, kurie padėtų atsikirti pavojingas veikas nuo tokių, kurių kriminalizavimas būtų perteklinis ir kurių atžvilgiu visiškai pakaktų drausminių ar kitokių priemonių.

Toks reguliavimas ne tik nedera su minėtais proporcingumo ir *ultima ratio* principais, bet ir pažeidžia kitą esminį baudžiamosios teisės principą – nėra nusikaltimo be įstatymo – ir iš jo plaukiančią taisyklę, kad nusikalstamų veikų sudėtys turi būti taip apibrėžtos, kad jų turinys būtų aiškus jų adresatams. Šiuo atveju siūlomo nusikaltimo požymiai yra išplaukę ir neaišku, kuo aprašyti nusikalstamos veikos požymiai skiriasi nuo menkesnių pažeidimų, kurie nėra verti baudžiamosios atsakomybės. Tokia situacija kelia grėsmę, kad pasitaikytų nemažai nepagrįstų baudžiamųjų procesų, kenkiančių tiek asmenų reputacijai, tiek sukeliančių realių žmogaus teisių ribojimų, galiausiai eikvojančių teisėsaugos ir asmenų laiko ir kitus resursus.

Dėl Projekto nuostatų nuoseklumo

Projekto nuostatoms stinga ir nuoseklumo. Sunku paaiškinti, kodėl Projekto autorius siūlo tam tikras veikas pripažinti baudžiamuoju nusižengimu tik tuomet, kai kaltininkas siekia turtinės naudos (BK 182¹ str. 3 dalis), o analogiška veika, kai turtinės naudos nesiekama, pagal siūlomą reguliavimą baudžiamuoju nusižengimu negali būti pripažinta, ji visuomet bus laikoma nusikaltimu. Tai prieštaringa nuostata, nes veika daroma iš savanaudiškų paskatų paprastai yra pavojingesnė nei veika, kuri yra daroma be tokių paskatų.

Taip pat sunku suvokti, kodėl už pasinaudojimą kito asmens nesąžininga įtaka sporto rezultatams (BK 182¹ str. 4 dalis) numatyta žymiai griežtesnė atsakomybė nei toji, kuri grėstų asmeniui, kuris pats nesąžiningai įtakojo sportinius rezultatus.

Atkreiptinas dėmesys ir į šioje straipsnio dalyje numatytą sankciją, nenumatančią jokių alternatyvų griežtai laisvės atėmimo bausmei. Toks reguliavimas, kai turtinio pobūdžio nedidelio pavojingumo pažeidimai baudžiami vien laisvės atėmimu visiškai iškrenta iš Lietuvos baudžiamosios politikos konteksto, prieštarauja dar 2008-2012 m. Vyriausybės programoje išreikštam siekiui baudžiamąją politiką, kiek įmanoma (ypač kai kalbama apie nesmurtinius nusikaltimus), orientuoti ne į asmens įkalinimą, o į viešuosius darbus ir kitas alternatyvias su asmens laisvės atėmimu nesusijusias bausmes⁷. Nėra jokių požymių (ir argumentų), kad naujoji Vyriausybė keistų baudžiamosios politikos kursą⁸.

Dėl lėšų Projekto nuostatų įgyvendinimui poreikio

Aiškinamajame rašte Projekto autorius nurodo didelius nesąžiningo elgesio sporte išaiškinimo sunkumus. Kartu nurodo, kad tokio elgesio kriminalizavimas papildomų valstybės išlaidų nepareikalautų. Toks teiginys nepagrįstas, nes kriminalizuojant nesąžiningą elgesį sporte pareiga ištirti ir išnagrinėti tokius atvejus tektų teisėsaugos institucijoms. Jų darbo kaštai yra labai dideli. Bet kokių veikų kriminalizavimas, ypač jeigu jos paplitusios, reiškia, kad atsiras poreikis skirti papildomą finansavimą teisėsaugos institucijoms, arba (ir) šios institucijos turės skirti mažiau dėmesio kitų nusikalstamų veikų tyrimui. Į tai irgi būtina atsižvelgti, vertinant, ar būtinas valstybės įsikišimas panaudojant bene brangiausias ir griežčiausias priemones, kokios ir yra baudžiamosios teisės priemonės, reaguojant į vienokį ar kitokį socialiai nepriimtina elgesį.

Išvada (atsakant į 2014-01-06 raštą Nr. S-2014-106) pateikta Lietuvos Respublikos Seimo posėdžių sekretariatui (kopija Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui) 2014-03-21 raštu Nr. 2R-92-(1.9).

⁷ Penkioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės veiklos programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. gruodžio 9 d. nutarimu Nr. XI-52, 122 p. // *Žin.*, 2008, Nr. 146-5870, http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=333778&p_tr2=2

⁸ Žr. Šešioliktosios Vyriausybės 2012–2016 metų programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. gruodžio 13 d. nutarimu Nr. XII-51, p. 474 // *Žin.*, 2012, Nr. 149-7630, http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=439761

III.

Algimantas Kliunka

IŠVADA DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS PROKURATŪROS ĮSTATYMO 4 STRAIPSNIO 1 DALIES IR 11 STRAIPSNIO 2 DALIES PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIIP-908

Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 4 straipsnio 1 dalies ir 11 straipsnio 2 dalies pakeitimo įstatymo projektui Nr. XIIP-908 (toliau – Projektas) siekiama sugrąžinti Prokuratūros įstatymo 4 straipsnio 1 dalies redakciją, galiojusią iki 2012 m. sausio 1 d., ir taip atkurti Seimo teisę į parlamentinę prokuratūros veiklos priežiūrą, jos neapribojant ne proceso veiklos kontrole. Projekto teisinio reguliavimo tikslui ir jame numatytoms priemonėms nepritariame.

Galiojantys Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 4 straipsnio pavadinimas ir redakcija atitinka Lietuvos Respublikos Konstitucijos 118 straipsnio nuostatas, kad ikiteisminį tyrimą organizuoja ir jam vadovauja, valstybinį kaltinimą baudžiamosiose bylose palaiko prokuroras. Prokuroras, vykdydamas savo funkcijas, yra nepriklausomas ir klauso tik įstatymu.

Procesinės veiklos kontrolė yra vadovavimo ikiteisminiam tyrimui dalis. Prokurorų statusą nustato Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymas, procesines teises ir pareigas išsamiau nurodo Baudžiamojo proceso kodeksas (toliau - BPK). Pagal to paties Prokuratūros įstatymo 4 straipsnio 2 dalį ir BPK nuostatas prokurorų proceso veiklą kontroliuoja aukštesnysis prokuroras ir teismas. Aukštesnysis prokuroras ir teismas nustato prokurorų padarytus proceso įstatymų pažeidimus ir panaikina neteisėtus sprendimus.

Tuo tarpu įstatymo projekto autorius, siūlydamas pašalinti iš Prokuratūros įstatymo 4 straipsnio 1 dalies nuostatą, kad Lietuvos Respublikos Seimo atliekama parlamentinė prokuratūros veiklos kontrolė neapima proceso veiklos kontrolės, priešingai Konstitucijos, kitoms to paties Prokuratūros įstatymo ir BPK nuostatoms, siūlo teisinį reguliavimą, numatantį, kad Seimas galėtų kontroliuoti ir prokuratūros procesinę veiklą, taip pat ir konkrečiose bylose. Tai suprantama ir iš įstatymo projekto Aiškinamojo rašto.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2014 m. sausio 16 d. sprendime „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. kovo 30 d., 2003 m. sausio 24 d., 2004 m. gegužės 13 d., 2006 m. sausio 16 d. nutarimų nuostatų išaiškinimo“ dar kartą išaiškino prokurorų procesinio nepriklausomumo ir Lietuvos Respublikos Seimo vykdomos prokuratūros veiklos parlamentinės kontrolės apimtį, kurioms aiškiai prieštarauja aptariamu įstatymo projektu siūlomas teisinis reguliavimas.

Įstatymo projekto 2 straipsniu siūlomas Prokuratūros įstatymo 11 straipsnio 2 dalies redakcijos pakeitimas yra techninio, redakcinio pobūdžio. Iš esmės siūloma, kad ši norma beveik pažodžiui atitiktų Lietuvos Respublikos Konstitucijos 118 straipsnio 3 dalies nuostatai, kad prokuroras, vykdydamas,

savo funkcijas, yra nepriklausomas ir klauso tik įstatymo. Pastebėtina, kad Prokuratūros įstatymo 11 straipsnio 2 dalies nuostata, kad atlikdamas savo funkcijas prokuroras yra nepriklausomas nuo kitų valstybės valdžios institucijų, pareigūnų, politinių partijų, politinių ir visuomeninių organizacijų ir kitų asmenų, neprieštarauja minėtai Konstitucijos nuostatai, o ją tik detalizuoja.

*Išvada (atsakant į 2014-01-06 raštą Nr. S-2014-106) pateikta Lietuvos Respublikos Seimo posėdžių sekretoriatui (kopija Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui)
2014-03-21 raštu Nr. 2R-90 -(1.9).*

IV.

Dr. Lina Beliūnienė

**MOKSLINĖ IŠVADA DĖL TEISĘ Į RESPUBLIKOS PREZIDENTO
VALSTYBINĘ NAŠLIŲ RENTĄ ĮTVIRTINANČIOS IR ŠIOS RENTOS
SKYRIMĄ NUMATANČIOS NUOSTATŲ KONSTITUCINGUMO
KONSTITUCINĖS JUSTICIJOS BYLOJE NR. 6/2011**

Valstybinių pensijų teisinio reguliavimo problematika aktuali ne tik sisteminiu požiūriu (dėl šių pensijų sistemos koncepcijos neapibrėžtumo), bet ir dėl konkrečių šių pensijų rūšių reguliavimo elementų. Su pastaruoju aspektu susijęs Lietuvos teisės institute gautas Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo teisėjos Ramutės Ruškytės prašymas. Prašoma išdėstyti nuomonę dviem klausimais: 1) ar LR Prezidento valstybinės rentos įstatymo 4 str. 1 d. tiek, kiek joje nustatyta, kad teisė į rentą atsiranda mirusio Respublikos Prezidento našliui (našlei), kuris (kuri) nebuvo Respublikos Prezidento sutuoktiniu (sutuoktine) Respublikos Prezidento pareigų vykdymo metu, neprieštarauja Konstitucijos 90 str., ir 2) ar LR Prezidento valstybinės rentos įstatymo 5 str. 2 d. tiek, kiek Respublikos Prezidento valstybinė našlių renta skiriama neatsižvelgiant į socialinės paramos būtinumą (asmens turtingumą), neprieštarauja Konstitucijos 52, 90 str., konstituciniams socialinės darnos imperatyvui, teisingumo principui. Svarstymai šiais klausimais išdėstyti toliau, prieš tai apibūdinus kontekstą, kuriame interpretuotinos kvestionuotos nuostatos. Pateikiant nuomonę, remiamasi teisinių dokumentų (teisės aktu, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo sprendimų) turinio analize.

Rentos kaip išmokos specifinis pobūdis pensinio aprūpinimo ir socialinės paramos santykiuose bei jos išskirtinumas dėl Respublikos Prezidento statuso

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 52 str. nuostatomis numatomos socialinio aprūpinimo garantijos - visuomenė prisideda prie išlaikymo tų savo narių, kurie negali dėl įstatymuose numatytų svarbių priežasčių apsirūpinti iš darbo ir kitokių pajamų arba yra nepakankamai aprūpinti⁹; jose įtvirtinami pensinio aprūpinimo ir socialinės paramos pagrindai¹⁰. Šiame straipsnyje išvardytos kelios konkrečios pensijų ir socialinės paramos rūšys (socialinės apsaugos formos¹¹), tačiau neatmetama įstatymų leidėjo galimybė numatyti ir kitokias, ne tik jame *expressis verbis* nurodytas pensijas ar socialinę paramą, kurias Konstitucija garantuoja tiems subjektams ir tokiais pagrindais bei dydžiais, kurie nustatyti įstatyme¹².

⁹ Žr. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. kovo 12 d. nutarimą (Žin., 1997, Nr. 23-546) ir vėlesnius.

¹⁰ Žr. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. balandžio 23 d. nutarimą (Žin., 2002, Nr. 43-1636) ir vėlesnius.

¹¹ Konstitucijoje socialinė apsauga įtvirtinta įvairiais aspektais; 52 str. nurodytos pensijos ir socialinė parama - vienos iš socialinės apsaugos formų. Žr. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. lapkričio 25 d. nutarimą (Žin., 2002, Nr. 43-1636) ir vėlesnius.

¹² Žr. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. vasario 10 d. nutarimą (Žin., 2000, Nr. 14-370).

Valstybinės pensijos – vienos iš įstatymų leidėjų nustatytų kitokių pensijų rūšių. Vertinti jų teisinį reguliavimą sudėtinga dėl šių pensijų sistemos koncepcijos neapibrėžtumo: šios pensijos yra neįmokinės, finansuojamos iš valstybės biudžeto, skirtos atskiroms kategorijoms asmenų, iš dalies susietos su kai kuriomis socialinėmis rizikomis, kai kurios turi individualaus vertinimo pobūdį, jų paskirtis labai specifinė¹³; kai kurių iš jų gali būti traktuojama kaip specialių grupių valstybės apsauga nuo skurdo, kai kurių – atlyginimas už nuopelnus ar dar kitų – kaip tam tikra kompensacija. Remiantis jas reguliuojančių teisės aktų parengiamąja medžiaga, valstybinės pensijos atskiroms asmenų grupėms nustatytos pirmisiais Lietuvos nepriklausomybės metais dėl mažos jų senatvės pensijos¹⁴. Šiuo metu mokamos penkių pagrindinių rūšių valstybinės pensijos¹⁵: pirmojo ir antrojo laipsnių valstybinės pensijos (ir valstybinės našlių ir našlaičių pensijos); nukentėjusiųjų asmenų valstybinės pensijos (ir nukentėjusiųjų asmenų valstybinės našlių ir našlaičių pensijos); pareigūnų ir karių valstybinės pensijos (už tarnybą; netekto darbingumo; našlių ir našlaičių); mokslininkų valstybinės pensijos; teisėjų valstybinės pensijos. Keturių pagrindinių rūšių rentos - Respublikos Prezidento valstybinė renta¹⁶ (ir Respublikos Prezidento valstybinės našlių ir našlaičių rentos); Nepriklausomybės akto signatarų rentos (ir valstybinės signataro našlių ir našlaičių rentos), rentos buvusiems sportininkams; kompensacinės išmokos kūrybiniams darbuotojams - savo pobūdžiu artimos valstybinėms pensijoms, gali būti joms priskiriamos¹⁷ ir kartu su pastarosiomis gali būti vadinamos papildomomis pensijomis¹⁸. Tad šios išmokos apibendrintai aprėpia šių grupių gavėjus - politikus, nusipelnčius ir nukentėjusius asmenis bei atskiras profesines grupes ir/ar jų šeimos narius ar kitaip su jais susijusius asmenis¹⁹. Remiantis specialiais jas reguliuojančiais įstatymais, skiriasi reikalavimai turintiems teisę jas gauti asmenims (amžiaus cenzas, darbo stažas ir kt.), jų gavimo pagrindai ir jų dydžiai, skyrimo ir mokėjimo sąlygos (derinimas su kitomis valstybinėmis pensijomis, kitomis išmokomis, draudžiamosiomis pajamomis) ir kt. Tad jos savo prigimtimi ir pobūdžiu skiriasi nuo valstybinių socialinio draudimo pensijų (tarp jų ir nuo senatvės pensijų, kurių mokėjimas grindžiamas socialiniu draudimu ir t. t.).

Reikia paminėti ir tai, kad socialinės apsaugos specialistų apskritai abejojama Respublikos Prezidento valstybinės rentos tikslingumu, nes „politinė veikla savo pobūdžiu yra laikina, apsiriboja kadencijomis, o po to politikai grįžta į savo profesinę veiklą“; „tiek Prezidentas, tiek kiti politikai yra

¹³ Petrylaitė V. Socialinės apsaugos sistemų koordinavimo srities nustatymo problematika reglamentuojant kai kurias Lietuvos socialinės apsaugos išmokas. Jurisprudencija, 2008, Nr. 8 (110), P. 92.

¹⁴ Kai kurių asmenų grupių papildomo materialinio aprūpinimo poreikis pabrėžiamas ir vėlesniu laiku, pvz., 2003 m. teikiant aiškinamąjį raštą dėl Lietuvos Respublikos Nepriklausomybės akto signatarų įstatymo projekto, jame pažymima, kad „[...] signatarų socialinės problemos nebuvo deramai sprendžiamos. Šiandien signatarai dėl prastos finansinės padėties praktiškai negali dalyvauti visuomeniniame ir politiniame valstybės gyvenime [...] 10 signatarų sunkiai serga ir praktiškai jų gaunamos pensijos gydymuisi nepakanka“. Žr. Įstatymų projektų Reg. Nr. IXP-2917- IXP-2919 aiškinamasis raštas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=219226> (prisijungta 2014 m. sausio 24 d.).

¹⁵ Pagal LR valstybinių pensijų įstatymą (Žin., 1994, Nr. 101-2018 (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais)) ir kitus specialiuosius įstatymus.

¹⁶ Rentos pavadinimas išryškina šios garantijos specifiką - ši išmoka skiriama Respublikos Prezidentui baigus kadenciją nepriklausomai nuo tokių socialinės rizikos faktorių kaip amžius ar neįgalumas. Žr. Prezidento valstybinės rentos įstatymo projekto Nr. XP-1749 aiškinamasis raštas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=284316&p_tr2=2> (prisijungta 2014 m. sausio 24 d.).

¹⁷ Žr. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. birželio 19 d. nutarimą (Žin., 2002, Nr. 62-2515); Bitinas A., Litvaitienė J., Tartilas J. Socialinės apsaugos teisė. Vilnius: MRU, 2011. P. 190.

¹⁸ Tyrimo „Pensijų skaičiavimo būdo analizė ir valstybinių pensijų reformos koncepcija“ baigiamoji ataskaita. Lietuvos socialinių tyrimų centras, 2012 m. [interaktyvi].

Prieiga per internetą: <<http://www.socmin.lt/lt/tyrimai.html>> (prisijungta 2014 m. sausio 23 d.). Tyrime teigiama, kad „tiek Prezidentas, tiek kiti politikai yra draudžiami socialiniu draudimu ir todėl jie yra apsaugoti pensijomis senatvės, negalios ir našlystės atvejais kaip ir visi kiti apdraustieji“.

¹⁹ Ten pat.

draudžiami socialiniu draudimu ir todėl jie yra apsaugoti pensijomis senatvės, negalios ir našlystės atvejais kaip ir visi kiti apdraustieji. Todėl šių papildomų išmokų nereikėtų socialinės apsaugos požiūriu²⁰; kadangi ši išmoka skiriama Respublikos Prezidentui baigus kadenciją nepriklausomai nuo tokių socialinės rizikos faktorių kaip amžius ar neįgalumas, ji traktuojama kaip neatitinkanti valstybinio socialinio draudimo principų, kaip įtvirtinanti tam tikras privilegijas atskiroms socialinėms grupėms. Abejojama, ar Lietuvoje egzistuojanti valstybinių pensijų sistema „atitinka socialinės lygybės principą²¹; teigiama, kad „valstybinių pensijų egzistavimas iškreipia socialinio draudimo principus, skatina socialinę nelygybę bei klientelizmą“²²).

Turi būti atsižvelgiama į tai, kad konstitucinės materialinės ir socialinės Respublikos Prezidento kaip išskirtinio statuso asmens garantijos numatomos Konstitucijos VI skirsnyje įtvirtintame 90 str.: „Respublikos Prezidentas turi rezidenciją; Respublikos Prezidento ir jo rezidencijos finansavimą nustato įstatymas“. Šios konstitucinės nuostatos reiškia, kad „Respublikos Prezidento veiklą finansuoja, Respublikos Prezidento materialines ir socialines garantijas užtikrina valstybė, kad tam reikalingos lėšos turi būti numatomos valstybės biudžete, kad Respublikos Prezidento ir jo rezidencijos finansavimas turi būti reguliuojamas įstatymais“; „[...] neatskiriamas Respublikos Prezidento finansavimo elementas ir valstybės vadovo konstitucinė socialinė garantija yra Respublikos Prezidento pensija. Pagal Konstituciją įstatymų leidėjas turi pareigą nustatyti tokį šios pensijos dydį, tokias jos skyrimo ir mokėjimo sąlygas, kurios atitiktų Respublikos Prezidento, kaip valstybės vadovo, orumą, jo individualų, išskirtinį teisinį statusą“. Remiantis Lietuvos Respublikos Prezidento²³, LR Prezidento valstybinės rentos įstatymais²⁴, Lietuvos Respublikos Prezidento renta skiriama ir mokama iki gyvos galvos Respublikos Prezidentui, kurio įgaliojimai nutrūko įstatymo numatytais atvejais. Tad renta Prezidentui traktuotina kaip išskirtinio pobūdžio išmoka dėl Prezidento ypatingo konstitucinio kaip valstybės vadovo statuso²⁵.

Teisės į Respublikos Prezidento valstybinę našlių rentą atsiradimas mirusio Respublikos Prezidento našliui (našlei), nebuvusiems Respublikos Prezidento sutuoktiniu (sutuoktine) Prezidento pareigų vykdymo metu: kvestionuojamos Įstatymo 4 str. 1 d. nuostatos atitikties Konstitucijos 90 str. klausimas

Pagal LR Prezidento valstybinės rentos įstatymo 4 str. 1 d. „teisę gauti Respublikos Prezidento valstybinę našlių rentą turi mirusio Respublikos Prezidento sutuoktinis Lietuvos Respublikos pilietis“. Nenumatomas apribojimas, kad Respublikos Prezidento sutuoktinis sutuoktiniu būtų tapęs Respublikos Prezidento pareigų vykdymo metu. Tad keliant klausimą, daroma prielaida, kad teisė į rentą gali atsirasti ir mirusio Respublikos Prezidento našliui (našlei), nebuvusiems Respublikos Prezidento sutuoktiniu (sutuoktine) Respublikos Prezidento pareigų vykdymo metu.

²⁰ Ten pat.

²¹ Vaičaitis V. A. Teisė į pensiją ir Konstitucinio Teismo praktika. Teisė, 2010, T. 77. P. 39.

²² Bitinas A., Litvaitienė J., Tartilas J. Socialinės apsaugos teisė. Vilnius: MRU, 2011. P. 191; Bitinas A. Lietuvos pensijų sistemos modelis ir pensijų garantijų perspektyvos. Jurisprudencija, 2008, Nr. 8. P. 23.

²³ Žin., 1993, Nr. 5-89 (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais).

²⁴ Žin., 2006, Nr. 141-5405 (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais).

²⁵ Vadinama išmokų nusipelnusiems asmenims atmaina. Žr. Tyrimo „Pensijų skaičiavimo būdo analizė ir valstybinių pensijų reformos koncepcija“ baigiamoji ataskaita. Lietuvos socialinių tyrimų centras, 2012 m. [interaktyvi]. Prieiga per internetą: <<http://www.socmin.lt/lt/tyrimai.html>> (prisijungta 2014 m. sausio 23 d.). Kaip tam tikra visuomenės padėka, atsidėkojimas už asmens nuopelnus valstybei tam tikroje srityje. Žr. Vaičaitis V. A. Teisė į pensiją ir Konstitucinio Teismo praktika. Teisė, 2010, T. 77. P. 38.

Reikia atkreipti dėmesį ir į tai, kad iš cituotos ir kitų LR Prezidento valstybinės rentos įstatymo 4 str. nuostatų, apibrėžiančių asmenis, turinčius teisę gauti Respublikos Prezidento valstybinę našlių ar našlaičių rentą, matoma, kad valstybė skiria ir moka išmokas tam tikrus kriterijus atitinkančiam asmeniui - Respublikos Prezidento sutuoktiniui našliui (našlei), taip pat našlaičiams (vaikams, įvaikiams). Tad vienas iš šių kriterijų yra tai, kad galimybė gauti išmoką siejama su šeiminiiais ryšiais susijusiais asmenimis. Reikia pastebėti, kad LR Prezidento įstatyme, taip pat nustatančiame Respublikos Prezidento ir jo šeimos narių materialines ir socialines garantijas, paaiškinama, kad Prezidento šeimos nariai yra sutuoktinis, vaikai (įvaikiai) (2str.). Taip pat numatomas ir specialaus statuso asmuo - Respublikos Prezidentą lydintis asmuo, kuris yra Respublikos Prezidento pasirinktas ir atliekantis atitinkamas valstybinio ir (ar) diplomatinio protokolo nustatytas funkcijas, nesant Respublikos Prezidento sutuoktinio (kas aktualu nagrinėjamoje konstitucinės justicijos byloje)²⁶; šis asmuo - nebūtinai šeimos narys; jam nutikusio nelaimingo atsitikimo atveju jo išlaikytiems asmenims užtikrinamos tam tikros materialinės garantijos (Įstatymo 17 str. nurodytos kompensacijos); jeigu šis asmuo dirba, valstybiniame ir (ar) diplomatiniam protokole nustatytoms funkcijoms atlikti jis yra atleidžiamas nuo darbo, už tą laiką jam Respublikos Prezidento kanceliarijai mokant darbo užmokestį (Įstatymo 19 str. 1 d.); šiam asmeniui taip pat apmokamos atsiskaitytinai atstovavimo išlaidos šalies viduje ir lankantis užsienio valstybėse (Įstatymo 19 str. 2 d.). Remiantis LR Prezidento įstatymo 17 str., Respublikos Prezidentą lydintis asmuo nėra apibrėžiamas kaip Prezidento išlaikytas asmuo (išlaikytieji yra sutuoktinis, vaikai (įvaikiai)). Tad išlaikymas būdingas šeimos nariams. Reikia pažymėti ir tai, kad LR Prezidento įstatyme Prezidentą lydintiam asmeniui *expressis verbis* nenumatoma galimybė gauti valstybinę našlių rentą mirus Respublikos Prezidentui, nors, kaip buvo nurodyta, Įstatymo paskirtis yra, be kita ko, nustatyti Respublikos Prezidento ir jo šeimos narių materialines ir socialines garantijas. Iš to galima spręsti apie kitokį Prezidentą lydintio asmens statusą nei Prezidento sutuoktinio. Nors taip pat svarbu, kad specialus įstatymas - Respublikos Prezidento valstybinės rentos įstatymas - skirtas detaliau reglamentuoti Respublikos Prezidento valstybinės rentos, Respublikos Prezidento valstybinės našlių ir našlaičių rentos skyrimo ir mokėjimo sąlygas bei tvarką, taip pat šių rentų dydžius.

Peržvelgus teisinį reguliavimą, nustatantį kitų valstybinių pensijų (kaip jau buvo nurodyta, - ir rentų) gavėjus, šių pensijų skyrimo, mokėjimo pagrindus, sąlygas, tvarką, pastebėtina, kad kai kuriuose įstatymuose numatoma galimybė tokią pensiją teikti tik sutuoktiniui, įtvirtinant santuokos su tokio gavėju įregistravimo faktą, t. y. vienas iš teisiškai reikšmingų faktų, lemiančių šios socialinės garantijos mokėjimą, yra buvimas santuokoje, skaičiuojamas nuo santuokos įregistravimo. Antai, remiantis LR Valstybinių pensijų įstatymo 9 str. 10 d., pirmojo ar antrojo laipsnio valstybinės pensijos gavėjui mirus, valstybinių našlių ir našlaičių pensijų atveju: „Našlė arba našlys, neturėję su mirusiu sutuoktiniu vaikų, turi teisę gauti valstybinę našlių pensiją tik tuo atveju, jei nuo santuokos įregistravimo nustatyta tvarka iki sutuoktinio mirties dienos praėjo ne mažiau kaip 5 metai“. Tačiau tokio reguliavimo pavyzdžiai reti²⁷, nors Lietuvoje valstybinės našlių pensijos teikiamos keletui asmenų grupių: antai skiriamos ir mokamos ne tik pirmojo ir antrojo laipsnių valstybinės našlių pensijos, bet ir nukentėjusiųjų asmenų valstybinės našlių pensijos, pareigūnų ir karių valstybinės našlių pensijos, valstybines našlių rentas turi teisę gauti Nepriklausomybės akto signatarų našlė ar našlys.

²⁶ Respublikos Prezidentą lydintio asmens sąvoka šiame Įstatyme apibrėžiama taip: „nesant Respublikos Prezidento sutuoktinio ar negalint jam dalyvauti, kitas Respublikos Prezidento pasirinktas asmuo, atliekantis atitinkamas valstybinio ir (ar) diplomatinio protokolo nustatytas funkcijas“ (2 str. 1 d.).

²⁷ Pastebėtina, kad santuokos įregistravimo fakto buvimas taip pat reikalaujama pagal LR valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo 35 str., apibrėžiančio asmenis, turinčius teisę gauti našlių pensiją, 3 d.: „našlė arba našlys, neturėję su mirusiu sutuoktiniu vaikų, turi teisę gauti našlių pensiją tik tuo atveju, jei nuo santuokos įregistravimo nustatyta tvarka iki sutuoktinio mirties dienos praėjo ne mažiau kaip vieni metai“ (Žin., 1994, Nr. 59-1153 (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais)).

Tad matomas teisinio reguliavimo nevienodumas, nustatant kriterijus, pagal kuriuos našlių sutuoktiniai turi teisę į materialinį aprūpinimą. Manytina, kad Prezidento išskirtinis statusas kitų pensijų/rentų gavėjų atžvilgiu leidžia plečiamąjį LR Prezidento valstybinės rentos įstatymo 4 str. 1 d. aiškinimą, aprėpiant ir mirusio Respublikos Prezidento našlį (našlę), nebuvusius Respublikos Prezidento sutuoktiniu (sutuoktine) Respublikos Prezidento pareigų vykdymo metu (neįregistravusius santuokos su Respublikos Prezidentu) ir tai neprieštarautų Konstitucijos 90 str. nuostatai, kad Respublikos Prezidento finansavimą nustato įstatymas. Ypač dėl to, kad, atsižvelgiant į sisteminių konstitucinių nuostatų, įtvirtinančių su šeima susijusias garantijas, aiškinimą, Konstitucijoje pripažįstama ne tik santuoka pagrįstos šeimos samprata²⁸, o asmeniui, nebuvusiam Respublikos Prezidento sutuoktiniu (sutuoktine) Respublikos Prezidento pareigų vykdymo metu, gali būti suteikiama našlio (našlės) renta, siekiant materialiai aprūpinti jį (ją), atlikusius atitinkamas valstybinio ir (ar) diplomatinio protokolo nustatytas funkcijas Prezidento kadencijos metu ir dėl to negalėjusius tuo metu turėti draudžiamųjų pajamų.

Respublikos Prezidento valstybinės našlių rentos skyrimas neatsižvelgiant į socialinės paramos būtinumą (asmens turtinę padėtį): kvestionuojamos Įstatymo 5 str. 2 d. nuostatos atitikties Konstitucijos 52, 90 str., konstituciniams socialinės darnos imperatyvui, teisingumo principui klausimas

Pagal LR Prezidento valstybinės rentos įstatymo 5 str. 2 d. „Respublikos Prezidento valstybinė našlių renta skiriama ir (ar) mokama Respublikos Prezidento našliui (našlei) nepaisant jo (jos) amžiaus, gaunamų pensijų ar nuolatinių pensinio pobūdžio išmokų, išskyrus šio straipsnio 3 ir 4 dalyse nustatytus atvejus“. Remiantis šio Įstatymo 5 str. 3 d., „Respublikos Prezidento našliui (našlei), turinčiam (turinčiai) teisę gauti Respublikos Prezidento valstybinę našlių rentą ir valstybinę pensiją ar (ir) pensinio pobūdžio išmoką, paskirtas pagal Lietuvos Respublikos įstatymus ir mokamas iš Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto, jo (jos) pasirinkimu skiriama ir mokama tik viena iš šių išmokų: arba Respublikos Prezidento valstybinė našlių renta, arba valstybinė pensija, arba pensinio pobūdžio išmoka“, o pagal 4 d. „Respublikos Prezidento valstybinė našlių renta neskiriama, o paskirtoji valstybinė renta nemokama, kol Respublikos Prezidento našlys (našlė) turi draudžiamųjų pajamų. Draudžiamųjų pajamų sąvoka suprantama taip, kaip ji apibrėžta Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatyme“.

Šios nuostatos reiškia, kad numatomi apribojimai Respublikos Prezidento našliui (našlei) gaunant valstybinę našlių rentą - ši renta nederinama su kitomis valstybinėmis pensijomis, renta nemokama, kol našlys (našlė) turi draudžiamųjų pajamų. Našlys (našlė) taip pat gauna socialinio draudimo pensiją (remiantis LR valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo 2 str. 1 d. 6 p., valstybiniu socialiniu pensijų draudimu privalomai draudžiamas nesukakęs senatvės pensijos amžiaus ir neturintis draudžiamųjų pajamų Respublikos Prezidento sutuoktinis - Respublikos Prezidento kadencijos laikotarpiu²⁹). Tad Respublikos Prezidento našliui (našlei) numatomos papildomos pensinės garantijos

²⁸ Remiantis Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. rugsėjo 28 d. nutarimu, saugomos ir ginamos ir kitokios nei santuokos pagrindu sudarytos šeimos, *inter alia* santuokos nesudariusių vyro ir moters bendras gyvenimas, kuris grindžiamas pastoviais emocinio prieraišumo, tarpusavio supratimo, atsakomybės, pagarbos, bendro vaikų auklėjimo ir panašiais ryšiais bei savanorišku apsisprendimu prisiimti tam tikras teises ir pareigas, kurie yra konstitucinių motinystės, tėvystės ir vaikystės institutų pagrindas. „Taigi konstitucinė šeimos samprata grindžiama šeimos narių tarpusavio atsakomybe, supratimu, emociniu prieraišumu, pagalba ir panašiais ryšiais bei savanorišku apsisprendimu prisiimti tam tikras teises ir pareigas, t. y. santykių turiniu, o šių santykių išraiškos forma konstitucinei šeimai esminės reikšmės neturi“. Žin., 2011, Nr. 118-5564.

²⁹ Žin., 1991, Nr. 17-447 (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais).

našlystės atveju, tačiau jos nėra neribotos ir nulemtos fakto, kad Prezidento našlys (našlė) atliko atitinkamas valstybinio ir (ar) diplomatinio protokolo nustatytas funkcijas Respublikos Prezidento kadencijos metu ir dėl to negalėjo tuo metu turėti draudžiamųjų pajamų (dirbti darbo pagal profesiją ar kito darbo). Dėl šios priežasties Respublikos Prezidento našlio (našlės) rentos gavimo atvejis yra išskirtinis iš kitų rentų rūšių, tačiau pagrįstas.

Remiantis Konstitucijos 52 str., asmuo, kuris atitinka įstatymo nustatytas sąlygas pensijai/rentai gauti, turi teisę į šią pensiją/rentą – numatoma pareiga valstybei vykdyti šį turtinio pobūdžio įsipareigojimą. Vadovaujantis konstitucine jurisprudencija, kuria aiškinama Konstitucijos 90 str. nuostata, įstatymų leidėjas turi užtikrinti su išskirtiniu Respublikos Prezidento teisiniu statusu siejamos Respublikos Prezidento pensijos mokėjimą (kaip neatskiriama Respublikos Prezidento finansavimo elementą ir valstybės vadovo konstitucinę socialinę garantiją) ir nustatyti atitinkamus šios pensijos dydį, jos skyrimo ir mokėjimo sąlygas, taip pat garantijas jo šeimos nariams. LR Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje įvardijamo konstitucinio socialinės darnos imperatyvo esmė yra ne tik tai, kad šiuo imperatyvu uždedami konstituciniai įpareigojimai valstybei, įstatymų leidėjui, bet ir tai, kad įstatymų leidėjas turi paisyti ir kitų susijusių konstitucinių principų: konstitucinio teisingumo principo, konstitucinio asmenų lygiateisiškumo, protingumo, proporcingumo principų, konstitucinio valstybės socialinės orientacijos principo³⁰. Atsižvelgiant į išskirtinio pobūdžio Respublikos Prezidento rentos išplaukiančią Prezidento valstybinės našlio (našlės) rentos specifiką (jos papildomumą), manytina, kad pastarosios skyrimas neatsižvelgiant į socialinės paramos būtinumą (asmens turtinę padėtį) neprieštarauja Konstitucijos 52, 90 str., konstituciniams socialinės darnos imperatyvui, teisingumo principui.

Išvados

Atlikus teisinio reguliavimo ir konstitucinės jurisprudencijos analizę, nustatyta, kad Lietuvos Respublikos Prezidento valstybinės rentos įstatymo 4 straipsnio 1 dalis tiek, kiek joje nustatyta, kad teisė į Respublikos Prezidento valstybinę našlių rentą atsiranda ir mirusio Respublikos Prezidento našliui (našlei), kuris (kuri) nebuvo Respublikos Prezidento sutuoktinis (sutuoktinė) Respublikos Prezidento pareigų vykdymo metu, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 90 straipsniui.

Tyrimu taip pat patvirtinta, kad Lietuvos Respublikos Prezidento valstybinės rentos įstatymo 5 straipsnio 2 dalis tiek, kiek Respublikos Prezidento valstybinė našlių renta skiriama neatsižvelgiant į socialinės paramos būtinumą (asmens turtinę padėtį), neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 52, 90 straipsniams, konstituciniams socialinės darnos imperatyvui, teisingumo principui.

³⁰ Šių principų sąsajumas atskleidžiamas daugelyje Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimų. Žr. 2002 m. sausio 14 d. nutarimą (Žin., 2002, Nr. 5–186), 2003 m. liepos 4 d. nutarimą (Žin., 2003, Nr. 68–3094), 2003 m. gruodžio 3 d. nutarimą (Žin., 2003, Nr. 115–5221); 2004 m. kovo 5 d. nutarimą (Žin., 2004, Nr. 38–1236; atitaisymas – 2004, Nr. 57), 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimą (Žin., 2004, Nr. 181–6708; 2004, Nr. 186); 2005 m. vasario 7 d. nutarimą (Žin., 2005, Nr. 19–623); 2005 m. gegužės 13 d. nutarimą (Žin., 2005, Nr. 63–2235); 2005 m. liepos 8 d. nutarimą (Žin., 2005, Nr. 87–3274); 2006 m. kovo 14 d. nutarimą (Žin., 2006, Nr. 30–1050); 2006 m. kovo 30 d. nutarimą (Žin., 2006, Nr. 37–1319); 2006 m. gegužės 12 d. nutarimą (Žin., 2006, Nr. 54–1965); 2006 m. gruodžio 21 d. nutarimą (Žin., 2006, Nr. 141–5430); 2007 m. kovo 20 d. nutarimą (Žin., 2007, Nr. 34–1244); 2007 m. rugsėjo 26 d. nutarimą (Žin., 2007, Nr. 102–4171); 2007 m. spalio 22 d. nutarimą (Žin., 2007, Nr. 110–4511); 2007 m. lapkričio 22 d. nutarimą (Žin., 2007, Nr. 121–4965, atitaisymas – 2007, Nr. 125), 2008 m. sausio 22 d. nutarimą (Žin., 2008, Nr. 10–350), 2008 m. vasario 20 d. nutarimą (Žin., 2008, Nr. 23–852), 2008 m. vasario 22 d. nutarimą (Žin., 2008, Nr. 23–853), 2008 m. balandžio 29 d. nutarimą (Žin., 2008, Nr. 51–1904); 2008 m. gruodžio 24 d. nutarimą (Žin., 2008, Nr. 150–6106), 2009 m. rugsėjo 2 d. nutarimą (Žin., 2009, Nr. 106–4434) ir kt.

Naudota literatūra

Teisės aktai

Lietuvos Respublikos Prezidento įstatymas (Žin., 1993, Nr. 5-89 (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais)).
Lietuvos Respublikos Prezidento valstybinės rentos įstatymais (Žin., 2006, Nr. 141-5405 (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais)).
Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymas (Žin., 1994, Nr. 59-1153 (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais)).
Lietuvos Respublikos valstybinių pensijų įstatymas (Žin., 1994, Nr. 101-2018 (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais)).

Teisės aktų parengiamoji medžiaga

Įstatymų projektų Reg. Nr. IXP-2917- IXP-2919 aiškinamasis raštas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=219226> (prisijungta 2014 m. sausio 24 d.).
Prezidento valstybinės rentos įstatymo projekto Nr. XP-1749 aiškinamasis raštas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=284316&p_tr2=2> (prisijungta 2014 m. sausio 24 d.).

Specialioji literatūra

Bitinas A. Lietuvos pensijų sistemos modelis ir pensijų garantijų perspektyvos. Jurisprudencija, 2008, Nr. 8.
Bitinas A., Litvaitienė J., Tartilas J. Socialinės apsaugos teisė. Vilnius: MRU, 2011.
Petrylaitė V. Socialinės apsaugos sistemų koordinavimo srities nustatymo problematika reglamentuojant kai kurias Lietuvos socialinės apsaugos išmokas. Jurisprudencija, 2008, Nr. 8 (110).
Tyrimo „Pensijų skaičiavimo būdo analizė ir valstybinių pensijų reformos koncepcija“ baigiamoji ataskaita. Lietuvos socialinių tyrimų centras, 2012 m. [interaktyvi]. Prieiga per internetą: <<http://www.socmin.lt/lt/tyrimai.html>> (prisijungta 2014 m. sausio 23 d.).
Vaičaitis V. A. Teisė į pensiją ir Konstitucinio Teismo praktika. Teisė, 2010, T. 77.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktika

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. kovo 12 d. nutarimas (Žin., 1997, Nr. 23-546).
Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. vasario 10 d. nutarimas (Žin., 2000, Nr. 14-370).
Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. balandžio 23 d. nutarimas (Žin., 2002, Nr. 43-1636).
Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. birželio 19 d. nutarimas (Žin., 2002, Nr. 62-2515).
Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. lapkričio 25 d. nutarimas (Žin., 2002, Nr. 43-1636).
Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. rugsėjo 28 d. nutarimas (Žin., 2011, Nr. 118-5564).

Mokslinė išvada (atsakant į 2014-01-17 raštą Nr. 14B-4/(2.4.) pateikta Lietuvos Respublikos Konstituciniam Teismui 2014-03-07 raštu Nr. 2R-73-(1.9).

V.

Dr. Skirmantas Bikelis

DĖL IŠVADŲ PATEIKIMO ĮSTATYMO PROJEKTUI NR. XIIP-1420

Baudžiamojo kodekso (toliau – BK) XXII skyriaus pavadinimo, 154 straipsnio pakeitimo, ir 155, 232 ir 290 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymo projektu Nr. XIIP-1420 (toliau – Projektas) siūloma dekriminalizuoti žmogaus įžeidimą, nepagarbą teismui, valstybės tarnautojo ar viešojo administravimo funkcijas atliekančio asmens įžeidimą ir iš dalies dekriminalizuoti šmeižimą.

Projektui iš esmės pritariame. Sutinkame su Projekto autoriais, kad asmens įžeidimo, įskaitant valstybės tarnautojo ar viešojo administravimo funkcijas atliekančio asmens įžeidimą, kriminalizacija yra perteklinė, pernelyg griežta palyginus su veikų pavojingumu. Čia prisimintina, kad netgi Respublikos Prezidento garbė ir orumas ginamas ne baudžiamąja, o administracine tvarka (Administracinių teisės pažeidimų kodekso 214⁶ straipsnis „Respublikos Prezidento įžeidimas arba šmeižimas masinės informacijos priemonėse“). Taip pat reikia turėti galvoje, kad asmens nubaudimas už įžeidimą ar šmeižimą gali sukelti teistumą, o tai gali lemti, kad asmuo patirtų neadekvačiai sunkių socialinių padarinių (pvz., netektų teisės dirbti pagal profesiją, pvz., mokytoju) ar netgi tai gali tapti pagrindu jam tapti recidyvistu (pvz., nuteisus dėl įžeidimo teistumą turintį asmenį), o tai visiškai neadekvačiai paveiktų tokio asmens teisinį statusą.

Manytina, kad pakankamai efektyvią garbės ir orumo apsaugą teikia administracinė atsakomybė, o taip pat civilinė teisinė garbės ir orumo gynybos sistema, kuri leidžia ginti garbę ir orumą netgi nuo anoniminių kėsinių, atsakovu patraukiant informaciją paskleidusius subjektus (Civilinio kodekso 2.24 straipsnio 5 dalis). Šioje vietoje norėtume nesutikti su Europos teisės departamento nuomonėje dėl šio Projekto pateikta interpretacija, kad neva Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau – EŽTT) civilines garbės ir orumo priemones laiko nepakankamomis. Kaip EŽTT išaiškino byloje *Delfi As prieš Estiją*³¹, nepakankamas yra tik toks reguliavimas, kuris leidžia ieškinį pateikti tik įžeidžiančio turinio pasisakymo autoriui ir nenumato subsidiarios pasisakymą publikavusio subjekto civilinės atsakomybės. Tokią atsakomybę Civilinis kodeksas numato minėtoje 2.24 straipsnio 5 dalyje. Pabrėžtina, kad iš šio EŽTT praktikos pavyzdžio anaipol neseka, kad yra privalu kriminalizuoti įžeidimą.

Taip pat pažymėtina, kad tiek įžeidimo, tiek šmeižimo nusikalstamos veikos Baudžiamojo proceso kodekso 407 straipsnyje priskiriamos prie privataus kaltinimo bylų, t. y. tokių bylų, kuriose ikiteisminis tyrimas neatliekamas, įrodymus turi surinkti ir pateikti teismui pačios šalys (kaip ir civiliniame

³¹ EŽTT 2013 m. spalio 10 d. byla DELFI AS prieš Estiją, pareiškimo Nr. 64569/09, <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-126635>

procesė). Taigi ir įrodymų surinkimo prasme įžėidimo ir šmeižimo kriminalizacija neteikia pridėtinės vertės.

Išvada (atsakant į 2014-02-27 raštą Nr. S-2014-1674) pateikta Lietuvos Respublikos Seimo posėdžių sekretoriatui (kopija Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui) 2014-03-18 raštu Nr. 2R-80-(1.9).

VI.

Eglė Kavoliūnaitė-Ragauskienė

DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJOS 38 STRAIPSNIO PAPILDYMO IR PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO Nr. XIIP-1217

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 38 straipsnio papildymo ir pakeitimo įstatymo projektu Nr. XIIP-1217 (toliau – Projektas) siūloma Lietuvos Respublikos Konstitucijoje teisinį „šeimą“ apibrėžimą susieti su dvejomis alternatyviomis sąlygomis – pirma, santuokos sudarymo reikalavimu, ir, antra, motinystės arba tėvystės santykių egzistavimu. Projektui nepritariame dėl keleto priežasčių.

2012-2013 metais Lietuvos teisės institute kartu su Vilniaus universitetu buvo atliekamas tyrimas, kurio vienas uždavinių buvo įvertinti, kaip šeima apibrėžiama teisinėje sistemoje ir kaip šį apibrėžimą būtų galima tobulinti. Atlikus šią analizę, pateikti pasiūlymai rinktis ne vieną universalų šeimos apibrėžimą (kaip iš esmės siūloma Projektu), o šeimą apibrėžti pagal konkretaus reguliavimo tikslus³².

Tokia išvada padaryta įvertinus, kad įstatymais nustatomi įvairūs teisiniai ribojimai, suteikiamos teisės ar galimybės, kuriuose esminę reikšmę turi vieno ar kito pobūdžio faktinių šeimos santykių egzistavimas. Kitaip tariant, pagal egzistuojančią teisinę sistemą tikslingiau konkrečiais atvejais tiksliai apibrėžti asmenis, kuriems skirtas reguliavimas, o ne vartoti vieną „šeimą“ apibrėžimą, kurį kiekvieno įstatymo atveju reikėtų pildyti ar numatyti išimtis.

Šiuo metu Lietuvos Respublikos įstatymuose egzistuoja apie 30 skirtingų šeimos apibrėžimų. Atlikus šeimos apibrėžimo bei šeimos ir šeimos narių sąvokų vartojimo įstatymuose analizę³³ matyti, kad šeimos apibrėžimai taikomi skirtinguose kontekstuose, ir vienaip šeima yra apibrėžiama reguliuojant, pvz., išlaikymo klausimus, visiškai kitaip šeimos nariai įvardijami reguliuojant šeimos narių tarpusavio santykius, dar kitaip – nustatant priėmimo į darbą ar pareigas ribojimus, finansinių sandorių ribojimus, baudžiamojo proceso taisykles ir pan. Nepaisant to, kad šiuo metu reguliuojant vienas kitą santykius šeimos apibrėžimai įstatymuose yra nevienodi, arba apskritai nurodomi tik „šeimos nariai“, nepateikiant jų apibrėžimo, atlikus funkcinę šeimos santykių teisinio reguliavimo analizę pateikti siūlymai šeimos ir šeimos narių apibrėžimus įstatymuose peržiūrėti ir patikslinti pagal jų vartojimo įstatymuose tikslus. T. y. siūloma reguliuojant vienas kitą santykius vartoti vienodus šeimos apibrėžimus pagal reikiamą apibrėžti asmenų grupę (pvz., nustatant ribojimus priimti šeimos narius į pareigas, vienodas šeimos narių apibrėžimas turėtų būti nustatytas tiek Lietuvos Respublikos

³² Mizaras, V., Kavoliūnaitė-Ragauskienė, E., Ambrazevičiūtė, K., Gavelis, V., Visockas, E. Socialinės, ekonominės ir teisinės priemonės siekiant šeimų stabilumo ir plėtros [monografija; dar nepublikuota].

³³ Žr. Ambrazevičiūtė, K., Kavoliūnaitė-Ragauskienė, E., Mizaras, V. Šeimos kaip teisės kategorijos turinys Lietuvos Respublikos įstatymuose. Teisės problemos, 2012, Nr. 4(78).

darbo kodekse, tiek Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatyme, tiek Lietuvos Respublikos teismų įstatyme, tiek Lietuvos Respublikos saugumo departamento statute ir t. t.).

Taigi siūlome neatsisakyti šiuo metu egzistuojančios praktikos, kai įstatymuose šeimos apibrėžimai pagal reguliavimo poreikį konstruojami įtraukiant įvairias pagal tam tikrus požymius priskirtinų asmenų grupes. Šie požymiai apima: santuoką arba alternatyvią dviejų asmenų sąjungą, giminybę, svainystę bei papildomus požymius, tokius, kaip išlaikymo faktas³⁴, bendro gyvenimo požymis³⁵, teismo sprendimas pripažinti šeimos nariu³⁶ ir t. t.

Įtvirtinus siaurą šeimos apibrėžimą (kaip siūloma Projektu – siejamą tik su santuokos sudarymu ir giminybės ryšiais) iš teisinio reguliavimo srities būtų eliminuotos iki šiol šeimos nariais laikomiems asmenims numatytos pareigos, kurių tinkamas vykdymas svarbus tiek valstybei, tiek visuomenei. Pavyzdžiui, atsisakius šeimos nariais laikyti kartu gyvenančius asmenis, nesiejamus santuoka, pastariesiems negalios interesų konflikto reguliavimo taisyklės, pagal kurias į pavaldumu susijusias pareigas valstybės įstaigose, įmonėse ir kituose ūkio subjektuose, finansuojamuose iš nacionalinio biudžeto, negalima priimti šeimos narius. Taip pat tai aktualu ir kitais atvejais, kai šeimos nariams sukuriama ne teisės, o pareigos (akcijų perleidimo ribojimai, baudžiamojo proceso taisyklės ir pan.). Žinoma, galima numatyti, kad tokiais atvejais įstatymų nuostatos taikomos ne tik šeimos nariams, bet ir kitiems asmenims, tačiau tokiu atveju kyla klausimas, kam apskritai reikalingas siauras ir nelankstus šeimos apibrėžimas, kurį vartojant įstatymuose kone visais atvejais reikės papildyti ar daryti išimtis.

Taip pat svarbu ir tai, kad šeimos apibrėžimas Konstitucijoje neabejotinai implikuoja teisinio šeimos santykių reguliavimo gaires. Šeimos santykių pripažinimą ne tik santuoką sudariusiems asmenims ne kartą yra deklaravęs Europos žmogaus teisių teismas (toliau – EŽTT). Apibendrinant EŽTT praktiką, Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnis teisę į šeimos gyvenimo gerbimą užtikrina įvairioms šeimoms: santuokinėms šeimoms, šeimos gyvenimą gyvenančioms nesusituokusioms šeimoms, vieno tėvo šeimoms ar abiejų tėvų ir vaikų, nesvarbu, vaikai gimę tėvams susituokus ar ne, šeimoms, bevaikėms šeimoms, tos pačios lyties asmenų šeimoms, šeimoms tarp artimųjų giminaičių (pvz., brolių ir seserų).³⁷ Ypač pabrėžtina, kad šeimos sąvoka neapsiriboja tik susituokusiais asmenimis ir santuokoje gimusiais vaikais, ir teisės į šeimos gyvenimo gerbimą apsauga suteikiama tiek santuoką sudariusių, tiek ir nesusituokusių asmenų bei jų vaikų tarpusavio santykiams³⁸.

Taip pat atkreiptinas dėmesys į siūlomų pakeitimų formuluočių netikslumą: jei šeima sukuriama sudarius santuoką, neaišku, ar santuokos nutraukimo faktas turi įtakos „šeimos“ (nebe)egzistavimui. Tiek socialine, tiek EŽTT formuojamos praktikos prasme, jei asmenys nebegyvena kartu, neveda bendro ūkio ir nepalaiko emocinių ir kitų šeiminių pripažįstamų santykių, jų nesieja giminybės ryšiai, tuomet

³⁴ Pvz., Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo (Žin., 1994, Nr. 81-1514, su vėlesniais pakeitimais ir papildymais) 52 straipsnio 1 dalis.

³⁵ Pvz., Lietuvos Respublikos asmenų delegavimo į tarptautines ir Europos Sąjungos institucijas ar užsienio valstybių institucijas įstatymo (Žin., 2007, Nr. 81-3322, su vėlesniais pakeitimais ir papildymais) 22 straipsnio 3 dalis.

³⁶ Pvz., Lietuvos Respublikos gyventojų turto ir pajamų deklaravimo įstatymo (Žin., 1996, Nr. 50-1197, su vėlesniais pakeitimais ir papildymais) 2 straipsnio 2 dalis.

³⁷ EŽTT 1979 m. birželio 13 d. sprendimas *Marckx v. Belgija*, Nr. 6933/74, EŽTT 2004 m. birželio 1 d. sprendimas *Lebbink v. Nyderlandų Karalystė*, Nr. 45582/99, EŽTT 1994 m. gegužės 26 d. sprendimas *Keegan v. Airija*, Nr. 16969/90; EŽTT 2000 m. liepos 13 d. sprendimas *Elsholz v. Vokietija*, Nr. 25735/94; 2002 m. lapkričio 5 d. EŽTT sprendimas *Yousef v. Nyderlandų Karalystė*, Nr. 33711/96, EŽTT 2003 m. liepos 24 d. sprendimas *Karner v. Austrija*, Nr. 40016/98; EŽTT 2010 m. birželio 24 d. sprendimas *Schalk ir Kopf v. Austrija*, Nr. 30141/04; EŽTT 2013 m. lapkričio 7 d. sprendimas *Vallianatos ir kiti v. Graikija*, Nr. 29381/09 ir 32684/09.

³⁸ Mizaras, V., Kavoliūnaitė-Ragauskienė, E., Ambrazevičiūtė, K., Gavelis, V., Visockas, E. Socialinės, ekonominės ir teisinės priemonės siekiant šeimų stabilumo ir plėtros [monografija; dar nepublikuota].

jie šeima nebelaikomi. Tačiau pagal siūlomą Projekto formuluotę išeitų, kad sudarius santuoką šeimos santykiai atsiranda ir tęsiasi nepaisant to, ar santuoka vėliau nutraukiama, ar ne.

*Išvada (atsakant į 2014-02-17 raštą Nr. S-2014-1360) pateikta Lietuvos Respublikos Seimo posėdžių sekretoriatui (kopija Lietuvos Respublikos Seimo Konstitucijos komisijai)
2014-03-18 raštu Nr. 2R-81-(1.9).*

VII.

Dr. Svetlana Justickaja, dr. Simonas Nikartas

NUOMONĖ DĖL VIEŠOJO SAUGUMO PLĖTROS PROGRAMOS

Ilgalaikių valstybinių saugumo stiprinimo programų rengimo plane, patvirtintame Lietuvos Respublikos Seimo 2013 m. gruodžio 19 d. nutarimu Nr. XII-724, Vidaus reikalų ministerijai pavesta 2014 m. II ketvirtį parengti Viešojo saugumo plėtros programą. Atsižvelgdama į tai Vidaus reikalų ministerija kreipėsi į Lietuvos teisės institutą su prašymu pateikti vertinimą dėl esamų ir prognozuojamų problemų, grėsmių ir kitų viešojo saugumo plėtrai svarbių veiksnių (ekonominių, socialinių, technologinių ir kt.) bei keltinų viešojo saugumo plėtros tikslų ir uždavinių.

Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijai pateiktuose siūlymuose akcentuojama nusikaltimų prevencijos veiksmingumo užtikrinimo problema ir būtinumas pereiti prie įrodymais grindžiamos (angl. evidence-based) nusikaltimų prevencijos politikos. Taip pat pasisakoma dėl visuomenės bendradarbiavimo ir tendencijos pervertinti visuomenės galimybes sprendžiant saugumo problemas.

Viena svarbiausių viešojo saugumo užtikrinimo krypčių yra nusikaltimų prevencija. Nusikalstamumo kontrolei ir prevencijai jau buvo skirta daugiau nei dešimt nacionalinių programų. Neabejotina, kad svarbi vieta jai turi būti skirta ir rengiamoje Viešojo saugumo plėtros programoje.

Tačiau manytumėme, kad naujojoje programoje reikėtų ypatingą dėmesį teikti nusikaltimų prevencijos programų ir priemonių veiksmingumo kontrolės ir užtikrinimo sistemos kūrimui. Reikėtų iš esmės pakeisti nusikaltimų prevencijos priemonių atrankos ir jų įgyvendinimo tvarką, įtraukiant į programas tik tokias prevencines priemones, kurių veiksmingumas patvirtintas šiuolaikinio prevencijos mokslo nustatytais metodais. Kitaip tariant, vienas iš prioritetinių uždavinių būtų perėjimas prie naujos, *įrodymais grindžiamos* (angl. *evidence-based*) nusikaltimų prevencijos politikos.

Lietuvoje įgyvendinta daug nacionalinių nusikalstamumo prevencijos programų. Jos apima daugiau kaip šimtą įvairiausių prevencijos priemonių. Vykdamas šias programas dalyvauja platus valstybės institucijų ir visuomeninių organizacijų ratas. Programoms vykdyti skiriamos nemažos lėšos. Tačiau nepaisant programų ir priemonių gausos bei joms įgyvendinti skiriamų lėšų, negalime aiškiai pasakyti, kokią realią įtaką jos daro šalies nusikalstamumui. Vis dėlto atrodo, kad nusikalstamumas didėja ar mažėja visiškai nepriklausomai nuo visų šių priemonių.

Negalime teigti, kad būtinumas užtikrinti prevencijos programų ir priemonių veiksmingumą Lietuvoje yra nepakankamai suprasimas. Atvirkščiai, daugybė nusikaltimų prevencijai skirtų programinių dokumentų atkreipia dėmesį į būtinybę užtikrinti nusikaltimų prevencijos veiksmingumą ir būtent su neveiksmingumu sieja nepalankią nusikalstamumo būklę. Paminėsime tik keletą dokumentų, kuriuose išreikštos minėtos nuostatos.

Vienu svarbiausių programinių dokumentų, įtvirtinančių visos prevencinės veiklos pamatus Lietuvoje, galima laikyti 2003 metais patvirtintą Nacionalinę nusikaltimų prevencijos ir kontrolės

programą.³⁹ Jos 21 punkte apibrėžiama: „Strateginis programos tikslas – sukurti naują nusikaltimų prevencijos ir kontrolės (principų, prioritetų, subjektų, organizavimo bei vadovavimo būdų) sistemos modelį, kurį panaudojus būtų sudarytos galimybės nuosekliai ir kompleksiskai šalinti esmines nusikalstamumo priežastis ir sąlygas, racionaliai naudoti finansinius bei žmogiškuosius išteklius ir *padidinti nusikaltimų prevencijos bei kontrolės Lietuvoje veiksmingumą*.“⁴⁰

Siekis padidinti prevencinės veiklos veiksmingumą papildomai minimas programoje aptariant atskirus prevencinės veiklos aspektus. Pavyzdžiui:

- programos 15 punkte, apibūdinant prevencijos planų mokslinio pagrįstumo principą, nurodoma, kad prevencijos programos turi būti patvirtinamos ir įgyvendinamos tik tuo atveju, jei moksliskai *įrodytas* jų veiksmingumas. Programoje rašoma: „Nusikaltimų prevencijos ir kontrolės planai turi būti *pagrįsti moksliskai*, jie turi būti vykdomi tik esant pakankamai racionalių mokslinių argumentų, rodančių tikėtiną šių planų veiksmingumą;“⁴¹

- programos 46 punkte įtvirtinama Vyriausybės pareiga kontroliuoti įgyvendinamų prevencijos programų veiksmingumą.⁴² Programos 51 ir 52 punktai numato specialias priemones „didinti nusikaltimų prevencijos ir kontrolės subjektų sistemos veiklos efektyvumą“.⁴³ Tarp jų ir parengti specialią prevencijos programų efektyvumo kontrolės, taip pat jų veiksmingumo audito, metodiką: „Siekiant objektyviai ir visapusiškai įvertinti nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programų efektyvumą, rengiama ir diegiama praktikoje nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programų valdymo audito ir įgyvendintų priemonių veiksmingumo vertinimo metodika;“

- programos 65 punktas numato veiksmingumo vertinimą kaip pagrindinę sąlygą panaudojant užsienio šalyse pasiteisinusias prevencijos priemones Lietuvoje: „Kitose valstybėse taikomos nusikaltimų prevencijos ir kontrolės priemonės perimamos tik išanalizavus tokių priemonių veiksmingumo prielaidas ir kliūtis jas taikyti Lietuvoje;“⁴⁴

- prevencinių priemonių veiksmingumui vertinti numatomos ir specialios organizacinės priemonės. Jau pirmajame programos įgyvendinimo etape (žr. programos 67 p. „Programos įgyvendinimo etapai“) numatoma, kad bus sukurta speciali komisija, kurios viena iš užduočių – prevencijos programų veiksmingumo kontrolė. Ši kontrolė tampa būtina įgyvendinant kiekvieną prevencijos priemonę. Programoje rašoma: „Pirmame etape – 2003 m. Vyriausybė Programai įgyvendinti, koordinuoti, jos veiksmingumui vertinti iš suinteresuotų institucijų atstovų sudaro tarpžinybinę komisiją (toliau – komisija), kuri parengia ir teisės aktų nustatyta tvarka pateikia Vyriausybei tvirtinti šios programos 2003–2006 metų įgyvendinimo priemonių planą (toliau – planas);“

- programos 73 punkte „Laukiami Programos įgyvendinimo rezultatai“ kaip vienas iš svarbiausių programos įgyvendinimo rezultatų nurodyta tai, kad „padidės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės sistemos *veiksmingumas*“.

Taigi Nacionalinė nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programa vienareikšmiškai apibūdina veiksmingumą kaip prevencinio darbo pamatą, nurodo būtinybę vertinti kiekvienos įgyvendinamos prevencijos priemonės veiksmingumą ir įgyvendinti tik tas priemones, kurių veiksmingumas patvirtintas moksliniais metodais.

Veiksmingumo reikšmė taip pat atsispindi ir kitose nacionalinėse nusikaltimų prevencijos programose.

³⁹ LR Seimo 2003 m. kovo 20 d. nutarimas Nr. IX -1383 „Dėl nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos patvirtinimo“.

⁴⁰ LR Seimo 2003 m. kovo 20 d. nutarimas Nr. IX -1383 „Dėl nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos patvirtinimo“.

⁴¹ Ten pat.

⁴² Ten pat.

⁴³ Ten pat.

⁴⁴ Ten pat.

„Nepilnamečių justicijos 2009–2013 metų programos“ 2 punktą nurodo prevencinių priemonių veiksmingumo užtikrinimą kaip vieną svarbiausių programos tikslų. Programoje rašoma: „Ši programa parengta atsižvelgiant į Nepilnamečių justicijos 2004–2008 metų programos įgyvendinimo rezultatus, poreikį toliau įgyvendinti pasiteisinusias priemones, sunkumus, atsiradusius įgyvendinant kai kurias iš jų, t. y. būtinumą patikslinti šią programą, kad konkrečios nepilnamečių justicijos priemonės būtų veiksmingesnės.“⁴⁵ Veiksmingumo užtikrinimo būtinybė papildomai minima formuluojant atskiras prevencines priemones: veiksmingesnio darbo tarp nepilnamečių, grįžtančių iš laisvės atėmimo vietų, ir vaikų socializacijos centrų užtikrinimas, veiksmingesnis dirbančio su nepilnamečiais personalo apmokymas, veiksmingo bendradarbiavimo tarp prevencinį darbą vykdančių įstaigų užtikrinimas ir pan.

Nacionalinės kovos su korupcija 2011–2014 metų programos 1 punktą skelbia: „Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija 2011–2014 metų programos (toliau – Programa) tikslas – užtikrinti *veiksmingą ir kryptingą korupcijos prevencijos ir kontrolės sistemą* Lietuvos Respublikoje.“ Apibūdinant priežastis, dėl kurių korupcijos prevencija Lietuvoje nepakankamai veiksminga, nurodoma, kad taip yra dėl to, kad priemonės prieš korupciją įgyvendinamos nepatikrinus jų veiksmingumo. Programoje rašoma: „Kita vertus, kovojant su korupcija įgyvendinta daug kitų 2009 metų programoje nenumatytų priemonių, kurios vertinant programos veiksmingumą nėra vertinamos. Tai neprisideda prie veiksmingos kovos su korupcija, todėl 2011–2014 metų programoje yra įvardijamos probleminės sritys, labiau susitelkiama į jas, tikslo efekto kriterijus, laukiamo rezultato kriterijus ir orientuojamasi ne į formalius, o į tikrąjį rezultatą parodančius veiksmus.“⁴⁶

Taip pat programa reikalauja nuolatinės, tai yra nuo priemonės įgyvendinimo pradžios iki šio proceso pabaigos trunkančios veiksmingumo kontrolės. „Programos veiksmingumo stebėseną per visą Programos įgyvendinimo laikotarpį atlieka Specialiųjų tyrimų tarnyba. Pasibaigus nustatytam Programos ir Programos plano įgyvendinimo laikotarpiui, Specialiųjų tyrimų tarnyba per tris mėnesius parengia ir Komisijai pateikia Programos veiksmingumo galutinę stebėsenos išvadą (galutinį vertinimą).“⁴⁷

Tokios pat nuolatinės įgyvendinamos priemonės veiksmingumo kontrolės reikalauja „Nacionalinė narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2010–2016 metų programos“ 41–43 punktai,⁴⁸ „Prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės 2009–2012 metų programos“ 35 punktą.⁴⁹

Iš viso to darytina išvada, kad veiksmingumo užtikrinimas, jo nuolatinė kontrolė, siekis įgyvendinti priemones, kurių veiksmingumas būtų patvirtintas mokslo metodais, yra oficialiai pripažintas uždavinys, programinių dokumentų įtvirtintas reikalavimas.

Vis dėlto, nepaisant veiksmingumo reikšmės pripažinimo, nėra įgyvendinama tai, ką įtvirtina anksčiau minėti programiniai dokumentai: neįvertinamas kiekvienos į nacionalinę programą įtraukiamos priemonės veiksmingumas, neatmetamos priemonės, kurių veiksmingumas neparemtas šiuolaikinio mokslo reikalaujamais metodais, netaikomos išimtinai veiksmingos priemonės.

Viena tokios situacijos priežasčių galėtų būti tai, kad šiuolaikiniai nusikaltimų prevencijos priemonių veiksmingumo vertinimo metodai nėra pakankamai žinomi mūsų nusikaltimų prevencijos subjektams.

⁴⁵ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. rugsėjo 2 d. nutarimas Nr. 1070 „Dėl Nepilnamečių justicijos 2009–2013 metų programos patvirtinimo“.

⁴⁶ LR Seimo 2011 m. birželio 16 d. nutarimas Nr. XI-1457 „Dėl Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija 2011–2014 metų programos patvirtinimo“.

⁴⁷ Ten pat.

⁴⁸ LR Seimo 2010 m. lapkričio 4 d. nutarimas Nr. XI-1078 „Dėl nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2010–2016 metų programos patvirtinimo“.

⁴⁹ LR Vyriausybės 2009 m. rugsėjo 9 d. nutarimas Nr. 1104 „Dėl prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės 2009–2012 metų programos patvirtinimo“.

Reikia pripažinti, kad šiuolaikinių prevencijos veiksmingumo ir naudingumo vertinimo metodų taikymas nėra lengvas uždavinys. Šie metodai nėra paprasti, reikalauja specialių studijų. Pavyzdžiui, vertinant tam tikros prevencijos priemonės, skirtos sumažinti tam tikrų nusikaltimų skaičių, veiksmingumą, reikia specialiais metodais atskirti šios priemonės padaromą poveikį nuo visų kitų veiksmų. Tai daroma taikant kontrolinių grupių metodus, taip pat specialius statistinius gryno poveikio vertinimo būdus. Specialių žinių ir metodų išmanymo reikia ir formuluojant nusikaltimų prevencijos tikslus, atrenkant tinkamiausią poveikio metodą ir pan.

Pastaraisiais metais išleista nemažai leidinių, kuriuose siekiama, kad šiuolaikinės prevencijos priemonių veiksmingumo ir naudingumo vertinimo metodai taptų labiau žinomi ir prieinami prevencijos subjektams. Paminėsime tik keletą.

2004 metais parengtame kriminologijos vadovėlyje (V. Justickis, 2004)⁵⁰ detaliai apžvelgti nusikaltimų prevencijos priemonių veiksmingumo vertinimo būdai ir problemos, aptarti įvairių prevencijos priemonių veiksmingumo tyrimo rezultatai, pateikti veiksmingumo vertinimo metodų paaiškinimai.

2005 metais Vidaus reikalų ministerijos užsakymu Mykolo Romerio universiteto ir Teisės instituto darbuotojai parengė metodinę priemonę,⁵¹ skirtą asmenims ir institucijoms, kurios rengia nusikaltimų prevencijos projektus. Joje buvo išdėstyti kriterijai, pagal kuriuos vertinamas prevencijos projekto veiksmingumas ir konkrečiais pavyzdžiais iliustruota, kaip šie kriterijai taikomi. Metodika buvo paskelbta Vidaus reikalų ministerijos tinklalapyje ir tokiu būdu tapo prieinama visiems, kas planuoja rengti prevencijos programas (projektus). 2008 m. tos pačios institucijos užsakymu buvo parengta dar viena panašios paskirties metodinė priemonė „Situacinės nusikaltimų prevencijos taikymo praktikos ir plėtros galimybių Lietuvoje analizė ir pasiūlymų parengimas“.⁵²

Narkotikų kontrolės departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, atsižvelgdamas į įgyvendintų psichoaktyvių medžiagų vartojimo prevencijos projektų vertinimo tarpinstitucinės komisijos 2006 metais pateiktas išvadas,⁵³ kad projektų vykdytojai neturi pakankamai informacijos, kaip atlikti projekto efektyvumo vertinimą, 2007 metais parengė metodines rekomendacijas, skirtas asmenims, vykdančioms pirminę psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevenciją tarp vaikų – „Kaip vertinti prevencijos efektyvumą? Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemonių vertinimo metodinės rekomendacijos“.⁵⁴

2009 m. Vidaus reikalų ministerijos interneto tinklalapyje (rubrikoje „Viešasis saugumas“) paskelbta metodinė priemonė „Beccaria. Septyni žingsniai į sėkmingą nusikaltimų prevencijos projektą“. Joje paprastai ir nuosekliai aiškinama, kaip galima parengti efektyvų nusikaltimų prevencijos

⁵⁰ Justickis V. Kriminologija. Kriminologinis prognozavimas. Nusikaltimų prevencija: vadovėlis. 2 dalis. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2004.

⁵¹ Justickis V., Gečėnienė S., Čepas A. Nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programų ir priemonių veiksmingumo vertinimo metodika. Teisės institutas, 2005 [interaktyvu]. Prieiga per internetą: <www.vrm.lt/.../nusikalt-prevenc-vert-metodika.doc>.

⁵² Justickis V., Uscila R., Cibarauskienė N., Kuodis G. Situacinės nusikaltimų prevencijos taikymo praktikos ir plėtros galimybių Lietuvoje analizė ir pasiūlymų parengimas. Vilnius, 2008 [interaktyvu]. Prieiga per internetą:

<http://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=1&ved=0CCcQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.vrm.lt%2Ffileadmin%2Fpadaliniu_failai%2FViesojo_saugumo_dep%2Fanalizes%2FSituacines_prevencijos_analize.doc&ei=857fUv7xC-ij7Ab64YHAAw&usq=AFQjCNEe8A5KK8p9w_8qE7dVgsh8mDmolQ&sig2=QhYdhD24vX_i-fvq6NXXIA>.

⁵³ Ši komisija buvo sudaryta Narkotikų kontrolės departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės direktoriaus 2006 m. vasario 27 d. įsakymu Nr. T1-48 „Dėl įgyvendintų psichoaktyvių medžiagų vartojimo prevencijos projektų vertinimo tarpinstitucinės komisijos sudarymo ir jos darbo reglamento patvirtinimo“.

⁵⁴ Kaip vertinti prevencijos efektyvumą? Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemonių vertinimo metodinės rekomendacijos [interaktyvios]. Prieiga per internetą: <http://nkd.lt/files/leidiniai/NKD-kaip_vertinti_prevenc_efekt.indd.pdf>.

projektą. Leidinys buvo išverstas iš anglų į lietuvių kalbą bendradarbiaujant su jo rengėjais – Vokietijos Žemutinės Saksonijos žemės teisingumo ministerijos Nusikaltimų prevencijos tarybos atstovais.⁵⁵

Taigi nusikaltimų prevencijos subjektai turi visas galimybes susipažinti su šiuolaikiniais prevencijos veiksmingumo vertinimo metodais ir juos taikyti. Tačiau nepaisant to šiuolaikiniai nusikaltimų prevencijos priemonių veiksmingumo kontrolės ir užtikrinimo metodai vis dar itin mažai naudojami nusikaltimų prevencijos praktikoje. Tiek nacionalinio, tiek lokalinio lygmens nusikaltimų prevencijos programos ir toliau tvirtinamos ir įgyvendinamos visiškai nepatikrinus (neįvertinus) numatomų priemonių veiksmingumo. Tai siejama su plačiai paplitusia, visiškai klaidinga nuostata, kad visos prevencijos priemonės pačios savaime yra veiksmingos – daugiau ar mažiau daro pageidaujamą prevencinį poveikį nusikalstamumui ir jų veiksmingumas nereikalauja jokios kontrolės. Šios nuostatos klaidingumas įtikinamai paneigtas užsienio šalių tyrimais, kurie parodė, kad dauguma nepatikrintų prevencijos priemonių yra neveiksmingos.⁵⁶

Dėl šios priežasties ir toliau įgyvendinama daugybė priemonių, nedarančių jokio prevencinio poveikio nusikalstamumui, nusikaltimų prevencijos subjektai ir toliau mažai domisi šiuolaikiniais prevencijos veiksmingumo vertinimo ir kontrolės metodais. Ir toliau teikiami, tvirtinami ir remiami nusikaltimų prevencijos projektai, kurių veiksmingumas yra abejotinas.⁵⁷

Taigi, viena vertus, veiksmingumo kontrolės būtinybė niekam nekelia abejonių: nepakankamas veiksmingumas pripažįstamas vienu svarbiausių prevencinės veiklos Lietuvoje trūkumu. Kita vertus, nusikaltimų prevencijos praktika lieka tokia, kokia buvo: šiuolaikinė prevencijos priemonių veiksmingumo kontrolė visiškai neatliekama.

Manytume, tai vyksta dėl to, kad, nepaisant veiksmingumo kontrolės svarbos pripažinimo, stokojama *mechanizmo*, kuris užtikrintų valstybės finansuojamų ir kitų projektų veiksmingumo vertinimą, išaiškintų ir atmestų neveiksmingas prevencijos priemones.

Siekiant įgyvendinti šį uždavinį, manytina, būtų tikslinga Viešojo saugumo plėtros programoje įtvirtinti šiuos pagrindinius nusikaltimų prevencijos priemonių atrankos principus.

1. Į valstybės finansuojamas nusikaltimų prevencijos programas priemonės gali būti įtraukiamos tik tuo atveju, jeigu:

a) atlikta jų veiksmingumo bei sąnaudų-naudos analizė, remiantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtinta „Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo metodika“⁵⁸ ir Teisės

⁵⁵ Kaip parengti efektyvų nusikaltimų prevencijos projektą (BECCARIA. Septyni žingsniai į sėkmingą nusikaltimų prevencijos projektą) [interaktyvu]. Prieiga per internetą: <<http://www.vrm.lt./index.php?id=1152>>.

⁵⁶ Sherman L. W., Farrington D. P., Welsh B. C., MacKenzie L. D. Evidence Based Crime Prevention. London and New York, 2006.

⁵⁷ Tai patvirtina ir 2009 metais Lietuvos teisės institute atliktas 132 lokalinių nusikaltimų prevencijos projektų tyrimas. Buvo tiriama, ar rengiant ir įgyvendinant šiuos projektus buvo taikomi šiuolaikiniai jų veiksmingumo vertinimo metodai. Tyrimas parodė, kad nė viename iš tų projektų nebuvo taikyti šiuolaikiniai prevencijos veiksmingumo kontrolės metodai. Dauguma prevencijos vykdytojų remiasi tik savo intuityviais įsitikinimais, teigdami, kad jų vykdomi projektai padarys reikiamą prevencinį poveikį. Baigus projektą, jo padarytas poveikis nevertinamas ar vertinamas tendencingai parenkant atsitiktinius faktus ar pasisakymus, kurie, projekto autorių nuomone, turėtų patvirtinti projekto veiksmingumą (žr.: Justickaja S., Nikartas S. Nusikaltimų prevencijos programų (projektų) veiksmingumo užtikrinimo problemos Lietuvoje. Tyrimo ataskaita. Teisės institutas, 2010; taip pat žr.: Justickaja S. Nusikaltimų prevencija Lietuvoje: perėjimas nuo „sensorinės“ (jutiminės) prie įrodymais grindžiamos nusikaltimų prevencijos // Teisės problemos, 2011, Nr. 1 (71). Prieiga per internetą: <<http://www.teise.org/data/2011-1-justickaja.pdf>>). Panašios išvados suformuluotos tyrime, kuriuo Ministro pirmininko tarnybos užsakymu buvo atlikta teisinių sprendimų veiksmingumo vertinimo analizė (žr.: Sprendimų poveikio vertinimo priemonių analizė Lietuvoje ir užsienio šalyse: tyrimo ataskaita. 2010 [interaktyvi]. Prieiga per internetą: <<http://www.lrv.lt/bylos/VORT/VORT-3/gerosios%20praktikos%20ataskaita.pdf>>).

⁵⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. spalio 16 d. nutarimas Nr. 1276 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. vasario 26 d. nutarimo Nr. 276 „Dėl sprendimų projektų poveikio vertinimo metodikos patvirtinimo ir įgyvendinimo“ pakeitimo“.

instituto parengta „Nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programų ir priemonių veiksmingumo vertinimo metodika“ (paskelbta Vidaus reikalų ministerijos interneto puslapyje);⁵⁹

b) priemonės, kurios nėra ar negali būti patikrintos minėtais metodais arba kurias patikrinus nustatoma, kad jos neatitinka nustatytų kriterijų, neturėtų būti įtraukiamos į valstybės finansuojamas prevencijos programas.

2. Prevencijos priemonės, kurios jau buvo numatytos ankstesnėse nacionalinėse nusikaltimų prevencijos programose ir kurias pakartotinai siūloma įtraukti į naują programą, turėtų būti įtrauktos tik tuo atveju, jeigu buvo atliktas jų veiksmingumo vertinimas, ir šis vertinimas parodė, kad jų taikymas padarė įrodomą poveikį nusikalstamumui. Toks vertinimas turi būti atliktas, pritaikius veiksmingumo ir naudingumo kriterijus, suformuluotus socialinių sąnaudų-naudos analizės metodinėse gairėse⁶⁰ ir anksčiau minėtoje nusikalstamumo prevencijos ir kontrolės programų ir priemonių veiksmingumo vertinimo metodikoje.

3. Viešojo saugumo plėtros programa turėtų įtvirtinti nuostatą, kad nepripažįstamos veiksmingomis ir efektyviomis priemonės, kurių veiksmingumas ir naudingumas vertintas vien intuityviais metodais, nuorodomis į šiuolaikiniais veiksmingumo kontrolės metodais nepatikrintą „gerąją praktiką“ ar/ir teoriniais samprotavimais ir išvedžiojimais, t. y. taip, kaip tai daugeliu atvejų daroma dabar. Tik veiksmingumo ir naudingumo vertinimas, atliktas šiuolaikinio prevencijos mokslo metodais, apibendrintais minėtuose šaltiniuose, gali būti pripažįstamas tinkamu.

4. Viešojo saugumo plėtros programoje turėtų būti pripažinta būtinybė ir numatytos priemonės nusikaltimų prevencijos priemonių veiksmingumo ir naudingumo vertinimo sistemai sukurti. Ši sistema turėtų sudaryti organizacinį pagrindą rengiamų nusikaltimų prevencijos programų veiksmingumo ir naudingumo vertinimui bei kontrolei, taip pat metodiniam ir konsultaciniam darbui, siekiant padėti nusikaltimų prevencijos subjektams perprasti ir taikyti šiuolaikinius prevencijos veiksmingumo ir naudingumo vertinimo ir kontrolės metodus, vykdyti ekspertinį darbą, teikti rekomendacijas dėl valstybės paramai teikiamų projektų.

Suprantama, kad veiksmingumo vertinimo sistemos sukūrimas nėra vienos dienos užduotis. Tai ilgalaikis ir sudėtingas darbas. Kiekviena valstybė eina savo žingsniais (vieni sparčiau, kiti lėčiau). Būtų tikslinga išstudijuoti kitų šalių patirtį pereinant prie įrodymais grindžiamos nusikaltimų prevencijos politikos. Viena iš mums žinomų yra Kanados patirtis,⁶¹ tačiau ji reikalauja gilesnės ir platesnės analizės bei lyginimo su kitų šalių patirtimi.

Pažymėtina, kad Lietuvoje dar trūksta daugelio veiksmingos nusikaltimų prevencijos instrumentų. Siekiant, kad veiksmingumo „mašina“ pradėtų realiai funkcionuoti, reikėtų sukurti daugelį dalykų pradedant nuo naujų veiksmingumo reikalavimų viešojo saugumo (nusikaltimų prevencijos)

⁵⁹ *Justickis V., Gečėnienė S., Čepas A.* Nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programų ir priemonių veiksmingumo vertinimo metodika. Teisės institutas, 2005 [interaktyvu]. Prieiga per internetą: <www.vrm.lt/.../nusikalt-prevenc-vert-metodika.doc>.

⁶⁰ Socialinių sąnaudų-naudos analizės metodinės gairės. Sprendimų poveikio baigiamojo vertinimo gairės. 2011 [interaktyvu]. Prieiga per internetą: <http://www.lrv.lt/bylos/VORT/VORT-3/metodines_gaires.pdf>.

⁶¹ Žr.: *Blueprint for Effective Crime Prevention in Canada: The National Crime Prevention Strategy* [interaktyvu]. Prieiga per internetą: <<http://sciencessociales.uottawa.ca/ipc/eng/documents/IPCR3SansfaconLeonard.pdf>>.

Accountability, Risk and Audit Framework for the Renewal of the National Crime Prevention Strategy: Final Report [interaktyvu]. Prieiga per internetą: <http://www.docstoc.com/docs/31859377/Accountability_-Risk-and-Audit-Framework-for-the-Renewal-of-the>;

2007-2008 Interim Evaluation of the Renewed National Crime Prevention Strategy [interaktyvu]. Prieiga per internetą: <<http://www.publicsafety.gc.ca/cnt/rsrscs/pblctns/archive-vltn-rnw-ntnl-crm-2007-08/archive-ncps-snpc-eng.pdf>>;

Lessons for Canadian Crime Prevention from Recent International Experience [interaktyvu]. Prieiga per internetą: <<http://sciencessociales.uottawa.ca/ipc/eng/documents/IPCR3Home1.pdf>>;

Public Safety Canada 2012-2013 Evaluation of the Crime Prevention Program Final Report [interaktyvu]. Prieiga per internetą: <<http://www.publicsafety.gc.ca/cnt/rsrscs/pblctns/2013-vltn-crm-prvntn-prgrm/2013-vltn-crm-prvntn-prgrm-eng.pdf>>.

programoms įtvirtinimo iki veiksmingumo vertinimo metodikų adaptavimo. Kitos galimos tobulinimo kryptys:

- investicijos į žmogiškuosius resursus – mokymai. Atliktas tyrimas aiškiai parodė būtinumą sukurti „visuotinę“ nusikaltimų prevencijos subjektų mokymo sistemą, pagrindinį dėmesį skiriant dabartiniams prevencijos mokslo veiksmingumo užtikrinimo, veiksmingumo vertinimo metodams ir jų taikymui;

- ekspertų tinklo sukūrimas – svarbu užtikrinti mokslo atstovų (kriminologų, kitų specialistų) dalyvavimą rengiant prevencijos projektus (programas), vertinant numatomų priemonių veiksmingumą ir projekto padarytą prevencinį poveikį. Tai yra asmenys, dalyvaujantys rengiant ir įgyvendinant nusikaltimų prevencijos projektus, turi turėti galimybę gauti kvalifikuotą, lengvai prieinamą, konkrečią, visavertę kriminologo ar kito specialisto pagalbą;

- papildomų finansinių instrumentų kūrimas – konkursinis projektų finansavimas – ypač svarbus lokalinėms nusikaltimų prevencijos iniciatyvoms remti.

- informacinio duomenų banko sukūrimas – reikia iš esmės pagerinti prevencijos dalyvių galimybes pasinaudoti prevencijos mokslo ir praktikos pasiekimais, susipažinti su geriausia patirtimi. Tikslinga sukurti informacinį duomenų banką, kuriame būtų renkami, sisteminami ir aprašomi bei komentuojami nusikaltimų prevencijos projektai (užsienio šalyse ir Lietuvoje), kurie atitinka dabartinius nusikaltimų prevencijos mokslo reikalavimus;

- viešojo saugumo (nusikaltimų prevencijos) organizavimo technologinio pagrindo tobulinimas (pvz., plėsti nusikaltimų žemėlapių (angl. *crime mapping*) taikymą praktikoje ir pan.), kurių tikslas – padėti didinti taikomų priemonių viešojo saugumo srityje tikslumą ir kryptingumą (turima omenyje pagal socialinį, geografinį ir laiko adresatą).

Dėl bendradarbiavimo su visuomene ir kitais socialiniais partneriais sistemos bei siekio skatinti visuomenę aktyviau dalyvauti viešojo saugumo užtikrinimo srityje

Neabejotina, kad piliečių įsitraukimas į nusikaltimų prevencijos, saugios aplinkos užtikrinimo veiklas yra būtinas ir neišvengiamas atsižvelgiant į tai, kad valstybės institucijos neturi pakankamai resursų vienos efektyviai pasiekti šių tikslų. Svarbu atkreipti dėmesį vien į tai, kad pati teisės pažeidimų identifikavimo sistema daugiausia remiasi gyventojų pranešimais. Taigi visuotinai pripažįstama, kad piliečiai yra teisėsaugos institucijų „akys ir ausys“.

Tiek mokslininkai, tiek praktikai pabrėžia, kad piliečių vaidmuo gali būti didesnis – tiesiogiai įtraukiant juos į saugumo užtikrinimo programas, suteikiant didesnę atsakomybę nusikaltimų prevencijos veiklose. Vakarų valstybėse veikia gausybė programų, paremtų piliečių ir jų bendruomenių dalyvavimu (pvz., saugios kaimynystės, bendruomenių mobilizavimo, savanorių patruliavimo ir pan.).⁶² Tokios prevencinės veiklos egzistuoja ir Lietuvoje.

Vis dėlto mūsų valstybėje tikimasi dar didesnio piliečių aktyvumo, spartesnio ir platesnio jų įsitraukimo į prevencines veiklas. Noras labiau įtraukti visuomenę grindžiamas deklaruojamu piliečių

⁶² Žr.: Sherman L. W., Farrington D. P., Welsh B. C., MacKenzie L. D. Evidence Based Crime Prevention. London and New York, 2006; Hope T. Community Crime Prevention // Crime and Justice, 1995, Nr. 19 (44); Schneider S. R. Obstacles to collective action in socially disadvantaged neighbourhoods: Toward a radical planning theory of community crime prevention. A thesis in partial fulfilment of the requirements for degree of doctor of philosophy. The University of British Columbia, 1997; Sherman L. W. Communities and crime prevention // Sherman L. W., Gottfredson D. C., Mackenzie D. L., Eck J. E., Reuter P., Bushway S. D. Preventing crime: What works, what doesn't, what's promising. Washington DC: National institute of Justice, US Department of Justice, 1997; Crawford A. 'Fixing Broken Promises?': Neighbourhood Wardens and Social Capital // Urban Studies, 2006, Nr. 43, p. 957–976.

dalyvavimo veiksmingu poveikiu teisės pažeidimų skaičiaus mažėjimui, saugumo jausmo didėjimui ir pan. Vis dėlto reikėtų pastebėti, kad visuomenės dalyvavimas neturėtų būti vertinamas kaip panacėja, padėsianti išspręsti saugumo problemas. Visų pirma svarbu atkreipti dėmesį, kad pirmas etapas siekiant veiksmingos prevencijos – mokliškai pagrįstos prevencijos sistemos sukūrimas. Antra, kaip rodo tyrimai užsienio valstybėse, piliečių dalyvavimu pagrįstos prevencijos programos daugeliu atvejų nebuvo veiksmingos arba jų veiksmingumas nebuvo patvirtintas mokliškai pagrįstais įrodymais.⁶³ Realus piliečių vaidmuo dažnai nepatvirtina deklaruojamų lūkesčių ir paprastai yra gana ribotas. Vienas didžiausių ir labiausiai paplitusių lūkesčių – tai, kad dauguma visuomenės (arba bendruomenės) narių turi aktyviai įsitraukti į saugumo užtikrinimo veiklas. O tie gyventojai, kurie nėra aktyvūs, vertinami neigiamai.⁶⁴ Paprastai šis lūkestis yra nerealus, o neigiamas žmonių pasyvumo vertinimas ne visada pagrįstas. Pirma, kaip rodo tyrimai, gyventojams saugumas nėra tarp aktualiausių jų bendruomenės problemų.⁶⁵ Antra, gyventojai paprastai turi daug kitų veiklų ir prioritetų (pvz., darbas, rūpinimasis šeima, galų gale laisvalaikis ir pan.), todėl dažnai yra nerealu tikėtis, kad žmonės įsitrauks į prevencines veiklas, kurių tikslas jiems nėra tarp aktualiausių.⁶⁶ Trečia, saugumo užtikrinimo veiklų objektas – nusikaltimai ir kiti teisės pažeidimai, o tai tiek subjektyviai, tiek neretai ir objektyviai susiję su padidėjusio pavojingumo veiklomis. Taigi net ir pilietiškai aktyvus žmogus veikia rinksis kitokią, patrauklesnę savanorystės formą (pvz., darbas su vaikais, pagalba seneliams, kultūrinė, sporto veikla ir pan.).⁶⁷ Pastebėtina, kad praktikoje į saugumo užtikrinimo veiklas įsitraukia tos bendruomenės, kurioms saugumo problema tuo metu yra aktuali: pavyzdžiui, Lietuvos kaimuose žmonės organizuoja budėjimus siekdami apsisaugoti nuo gyvulių vagysčių, padeginėjimų ar kitų aktualių pažeidimų.⁶⁸

Mūsų nuomone, visuomenė (bendruomenės) turi būti vertinama kaip nusikaltimų prevencijos (ar viešojo saugumo užtikrinimo) resursas, kuris pasitelkiamas vykdant saugumo užtikrinimo priemones. Tačiau tam turi būti sukurta sistema, kurioje visuomenė turėtų aiškiai apibrėžtą vietą ir vaidmenį. Akcentuojant aktyvaus piliečių įsitraukimo svarbą (t.y. tiesiogiai dalyvaujant ir organizuojant prevencines veiklas), Lietuvoje neretai užmiršamas pasyvusis visuomenės vaidmuo užtikrinant viešąjį saugumą – tai yra pranešimai apie teisės pažeidimus. Teisinių ir organizacinių sąlygų sudarymas piliečių pranešimams ir efektyviam jų panaudojimui užkardant teisės pažeidimus galėtų būti viena iš prioritetinių krypčių nacionalinėje viešojo saugumo plėtros programoje.

Nuomonė (atsakant į 2014-01-21 raštą Nr. ID-559(12) pateikta Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijai 2014-02-19 raštu Nr. 2R-56-(1.9).

⁶³ Sherman L. W., Farrington D. P., Welsh B. C., MacKenzie L. D. Evidence Based Crime Prevention. London and New York, 2006; Hope T. Community Crime Prevention // Crime and Justice, 1995, Nr. 19 (44); Bennett T. H., Holloway K. R., Farrington D. P. The Effectiveness of Neighbourhood Watch in Reducing Crime // Campbell Systematic Reviews, 2008.

⁶⁴ Plačiau žr.: Nikartas S. Bendruomenių dalyvavimas nusikalstamumo prevencijoje. Daktaro disertacija. Vilnius, MRU, 2012.

⁶⁵ Ten pat.

⁶⁶ Ten pat.

⁶⁷ Ten pat.

⁶⁸ Ten pat.

VIII.

Dr. Skirmantas Bikelis

NUOMONĖ DĖL MINIMALAUS GYVENIMO DYDŽIO PAKEITIMO BAZINIŲ BAUSMIŲ IR NUOBAUDŲ DYDŽIU

Projekte yra siūloma spręsti du klausimus: 1) pakeisti minimalaus gyvenimo lygio (MGL) dydį kitu – baziniu bausmių ir nuobaudų dydžiu (BBND), o taip pat 2) naujai apibrėžti smulkios vagystės ir kai kurių kitų turtinių teisės pažeidimų sampratą, naujai nustatant vertės požymį, skiriantį atitinkamus administracinius teisės pažeidimus nuo analogiškų baudžiamųjų nusižengimų.

Pirmajam pasiūlymui esminių prieštaravimų neturime, tačiau kyla kai kurių abejonų dėl jo teisinės technikos.

Šį klausimą siūloma sureguliuoti Baudžiamojo kodekso (BK) 20¹ straipsnyje, BK III skyriuje „Nusikaltimas ir baudžiamasis nusižengimas“. Pažymėtina, kad siūlomos normos reguliuotų visų pirma sankcijas. Dėl to toks straipsnio vietos parinkimas nederėtų su BK sistema. Pažymėtina, kad siūlomos normos reguliuotų ne tik bausmių, bet ir nuobaudų dydžius (administracinės teisės reguliavimo dalyką), o tai tik dar labiau pagrįstų nuomonę, kad siūlomas straipsnis nesiderintų prie BK III skyriaus turinio, ir kad šį straipsnį geriau būtų numatyti ne BK, o atskirame įstatyme.

Manytina, kad tinkamesnis yra galiojantis reguliavimo modelis, kai BBND yra apibrėžtas atskirame įstatyme – Socialinės apsaugos išmokų atskaitos rodiklių ir bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio nustatymo įstatyme.

Pažymėtina ir tai, kad siūlomais projektais visiškai nesprendžiamas naujų normų santykis su galiojančiomis minėto įstatymo normomis. Pvz., pastarajame įstatyme lieka pareiga Vyriausybei tvirtinti BBND dydį, nors pagal siūlomą reguliavimą Vyriausybės vaidmens siūloma atsisakyti.

Taip pat manytina, kad tokia svarbi nusikalstamų veikų kvalifikavimui sąvoka kaip BBND turėtų būti apibrėžiama aiškiau. Iš siūlomos formuluotės neaišku, pavyzdžiui, kas yra „vartotojų kainos“. Remiantis principu, kad be įstatymo negali būti ir nusikaltimo ar bausmės, šį terminą siūlytina aiškiau apibrėžti įstatyme (bent jau nurodant, kur jis ir jo apskaičiavimo metodika yra apibrėžta). Taip pat svarstyтина, ar vis dėl to nevertėtų palikti Vyriausybei prievolės oficialiai tvirtinti naujai apskaičiuotą BBND. Taip būtų apsidrausta, kad vien Statistikos departamento skaičiavimai, be jokio papildomo filtro, nelemtų kriminalizacijos ir penalizacijos pokyčių, kuriems, kaip minėta, turėtų būti taikomi paties aukščiausio lygio filtrai (idealiu atveju – įstatymų leidėjo valia), o taip pat teisės normos adresatams suteiktų daugiau aiškumo, koks einamaisiais metais yra BBND.

Kartu siūlytina įstatyme sureguliuoti ir įstatymo taikymo laike klausimus.

Taip pat pastebėtina, kad siūlyme keisti Administracinių teisės pažeidimų kodekso 50 straipsnį santrumpa MGL lieka nepakeista į BBND. Kartu atkreiptinas dėmesys, kad santrumpa MGL vartojama ir daugelyje kitų Administracinių teisės pažeidimų kodekso straipsnių.

Antrajam siūlymui pastabų neturime.

Nuomonė (atsakant į 2014-01-31 Nr. (1.39) 7R-676) pateikta Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijai 2014-03-21 raštu Nr. 2R-88-(1.9).

